

Hallituksen esitys Eduskunnalle lapsen elatusturvaa koske- vaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi elatusturvalaki. Se korvaisi voimassa olevan lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain. Laissa säädettäisiin kunnan varoista lapselle maksettavasta elatustuesta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä elatusavun perimiseksi. Lisäksi siinä säädettäisiin kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen oikeudesta ryhtyä toimenpiteisiin elatusavun vahvistamiseksi ja muuttamiseksi.

Elatustuen maksamisen edellytykset säilyisivät pääosin ennallaan. Tukea ei kuitenkaan enää maksettaisi lapselle, joka kykenee itse elättämään itsensä tai joka on kunnan kustantamassa laitospai- tai perhehoidossa.

Elatustuen porrastus ehdotetaan poistettavaksi, jolloin täysimääräinen elatustuki olisi kaikille tuen saajille saman suuruinen huolimatta siitä, elääkö lapsen huoltaja avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa vai ei. Porrastuksen poisto toteutettaisiin korottamalla nykyinen alennettu tuki täysimääräisen tuen tasolle. Esityksessä ehdotetaan lisäksi nykyistä täsmällisempiä säännöksiä muun ohessa siitä, milloin oikeus elatustukeen alkaa ja päättyy sekä milloin tuki maksetaan täysimääräistä pienempänä.

Kunnan elatustukisaatavalle ehdotetaan säädettäväksi viiden vuoden vanhentumisaika. Elatusvelvolliselta perittyjen varojen jatkamista lapsen elatusapusaatavan ja kunnan elatustukisaatavan kesken ehdotetaan muutettavaksi.

Perityillä varoilla katettaisiin ensin sellainen lapsen saatava, jonka erääntymisestä on kulunut enintään vuosi. Seuraavaksi katettaisiin elatustuen myöntämisen jälkeen erääntynyt lapsen saatava. Kun edellä tarkoitettujen lasten saatavat ovat tulleet korvatuiksi, perityillä varoilla katettaisiin kunnan elatustukisaatavaa. Loppuosa perityistä varoista käytettäisiin sellaisen lapsen saatavan korvaukseksi, joka on erääntynyt ennen elatus-
tuen myöntämistä.

Säännöksiä, jotka koskevat aiheettomasti maksetun elatustuen takaisinperintää nostajalta, ehdotetaan täsmennettäväksi. Lisäksi takaisinperintämenettelyä yksinkertaistettaisiin siten, että täytäntöönpanokelpoisen päätöksen takaisinperinnästä tekisi lääninoikeuden sijasta kunnan toimielin.

Toimielimen oikeutta ryhtyä toimenpiteisiin elatusvelvollisuuden vahvistamiseksi ehdotetaan laajennettavaksi. Toimielin voisi tietyissä tilanteissa ajaa kannetta paitsi elatusavun vahvistamiseksi ja korottamiseksi myös sen alentamiseksi. Tämän johdosta esitykseen sisältyy ehdotus lapsen elatukselta annetun lain teknisestä tarkistamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 1997 alusta.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
1.1.1. Elatustuki	3
1.1.2. Elatusavun perintä	3
1.1.3. Perusteettomasti maksetun elatustuen takaisinperintä nostajalta	4
1.1.4. Elatusvastuun toteuttamista turvaavat toimenpiteet	5
1.1.5. Tilanne Pohjoismaissa ja Euroopan unionissa	5
1.2. Nykytilan arviointi	5
1.2.1. Elatusvastuun turvaamistoimenpiteet	6
1.2.2. Elatustukijärjestelmä	6
1.2.3. Toimeenpano	7
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	7
2.1. Elatustuki	7
2.2. Elatusavun perintä	8
3. Esityksen vaikutukset	9
3.1. Taloudelliset vaikutukset	9
3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	10
4. Asian valmistelu ja lausunnot	10
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	11
1. Lakiehdotusten perustelut	11
1.1. Elatusturvalaki	11
1 luku. Yleiset säännökset	11
2 luku. Oikeus elatustukeen	12
3 luku. Elatustuen määrä	13
4 luku. Elatustuen hakeminen, myöntäminen ja maksaminen	14
5 luku. Elatusavun periminen	16
6 luku. Elatustuen ja elatusavun takaisinperintä	19
7 luku. Erinäiset säännökset	20
8 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	22
1.2. Laki lapsen elatuksesta	23
2. Voimaantulo	23
LAKIEHDOTUKSET	
1. Elatusturvalaki	24
2. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta	30
LIITE	
Rinnakkaisteksti	
Laki lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta	31

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Lapseen kohdistuvasta yksityisoikeudellisesta elatusvastuusta säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/75). Sen mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen, josta vanhemmat vastaavat kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Vanhempien elatusvastuun laajuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös lapsen kyky ja mahdollisuudet itse vastata elatuksestaan. Pääsäännön mukaan lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy lapsen täyttyessä 18 vuotta.

Lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta tai jos lapsi ei pysyvästi asu vanhempansa luona. Elatusavun määrä ja sen suorittamistapa vahvistetaan sopimuksella tai tuomiolla. Sopimuksen vahvistaa sosiaalilautakunta. Jos lapsen vanhempi laiminlyö suorittaa vahvistetulla sopimuksella tai tuomiolla määrätyn elatusavun, se voidaan periä häneltä ulosottoteitse.

Lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain (122/77), jäljempänä elatusturvalaki, tarkoituksena on turvata lapsen riittävä elatus yhteiskunnan toimenpiteillä niissä tapauksissa, joissa yksityisoikeudellinen elatusvastuu ei toteudu tai siihen perustuva elatusapu on riittämätön. Tämä tapahtuu ensinnäkin suorittamalla lapsen elatusta varten elatustukea kunnan varoista. Lisäksi laissa säädetään toimenpiteistä, joilla tehostetaan yksityisoikeudellisen elatusvastuun toteuttamista. Näitä toimenpiteitä ovat palkanpidätys, passin myöntämiskielto ja sosiaalilautakunnan mahdollisuus nostaa kanne elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrän korottamiseksi. Elatusturvalain mukaisista toimenpiteistä huolehtii pääsääntöisesti lapsen huoltajan kotikunnan sosiaalilautakunta.

1.1.1. Elatustuki

Lapselle suoritetaan hakemuksesta elatus-

tukea, kun

- elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen,
- isyyttä ei ole vahvistettu,
- vanhemman velvollisuutta suorittaa elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa,
- elatusapua ei ole voitu vahvistaa vanhemman iän, alentuneen työkyvyn, puutteellisten ansiomahdollisuuksien, vähävaraisuuden tai muun elatusvastuun takia tai kun se on mainitusta syystä vahvistettu elatustukea pienemmäksi; tai

- ottovanhempi on yksin ottanut lapsen otto lapsekseen, eikä lapsi ole ottovanhemman puolison lapsi tai otto lapsi taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa ottovanhempi elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Elatustuen maksaminen päättyy pääsääntöisesti sen kuukauden lopussa, jona lapsi täyttää 18 vuotta.

Elatustuen määrä vuonna 1996 on 637 markkaa kuukaudessa lasta ja elatusvelvollista kohden. Jos lapsen huoltaja elää avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa, elatustuki on 518 markkaa kuukaudessa. Kun elatustuen myöntämisperusteena on se, että elatusapu on vahvistettu tuen määrää alhaisemmaksi elatusvelvollisen olosuhteiden vuoksi, elatustukena maksetaan edellä mainitun elatustuen määrän ja vahvistetun elatusavun erotus.

Elatustuen piirissä oli vuoden 1994 lopussa lähes 98 500 lasta. Määrä on kasvanut vuodesta 1990 noin 35 prosentilla. Elatustuki maksettiin huoltajan perhesuhteiden perusteella alennettuna noin 26 prosentille tuen saajista. Tukea maksettiin vuonna 1994 yhteensä 645,8 miljoonaa markkaa.

1.1.2. Elatusavun perintä

Elatusavun suorittamisen laiminlyönti on käytännössä yleisin elatustuen myöntämisperuste. Noin 75 prosenttia vuosittain maksetusta elatustuesta on myönnetty tällä perusteella. Elatustuen myöntäminen ei vapauta elatusvelvollista suorittamasta elatusapua täysimääräisenä. Tuen myöntämisen jälkeen sosiaalilautakunnalle siirtyy yksinomainen oikeus periä kaikki erääntyneet elatusavut

elatusvelvolliselta. Sosiaalilautakunta on velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin elatusavun perimiseksi ulosottoteitse, jos elatusvelvollinen ei määrääjassa suorita erääntyneitä elatusapuja.

Laiminlyöntiperusteinen elatustuki maksetaan korvattavana, joten sosiaalilautakunnalla on oikeus saada sitä vastaava määrä takaisin elatusvelvolliselta. Sosiaalilautakunnan oikeus elatusavun perintään säilyy niin kauan kuin korvaamatonta tukivelkaa on jäljellä.

Elatusvelvollisia, joilla oli kunnan perittävää elatusapuvelkaa, oli vuoden 1994 lopussa 88 899. Heistä noin 34 prosenttia oli elatusvelvollisia, joiden kohdalla elatusavun kuukausimaksu ei enää erääntynyt, vaan kunnan perittävänä oli vain loppuvelkaa. Elatusvelvollisten määrä on kasvanut vuodesta 1990 noin 25 prosentilla.

Elatusapua ei peritä elatustuen korvaukseksi siltä osin kuin elatusavun maksamatta jättäminen on johtunut elatusvelvollisen sairaudesta, vammaisuudesta, työttömyydestä, johon hän ei itse ole syyppä, tai muusta vastaavasta syystä. Vuonna 1994 vapautusta elatustukivelasta haki 12 483 elatusvelvollista. Vapautushakemusten määrä on kasvanut vuodesta 1990 noin 73 prosentilla. Yli 90 prosenttia hakemuksista on vuosittain hyväksytty kokonaan tai osittain. Vapautushakemuksia hyväksyttiin vuonna 1994 runsaan 122 miljoonan markan edestä.

Elatusturvalailla on pyritty varmistamaan, että lapsi saisi hänelle kuuluvan elatusavun täysimääräisenä. Sen vuoksi laissa on säännös, jonka mukaan elatusvelvollisilta perityistä elatusavuihin suoritetaan ensin lapselle elatustuen ylittävä osa elatusavusta ja loppuosa käytetään maksettujen elatustukierien korvaukseksi. Kun elatusapua peritään palkasta tai eläkkeestä, perintää ei kuitenkaan ulosottolain mukaan saa kohdistaa kolme vuotta vanhempaan saatavaan. Tämä merkitsee poikkeusta elatusturvalain jakosääntöön. Palkasta tai eläkkeestä ulosmitatuilla varoilla katetaan siten ensin sellaista lapsen saatavaa, jonka erääntymisestä on kulunut vähemmän kuin kolme vuotta. Jos tällaista lapsen saatavaa ei ole, perityt varat käytetään alle kolme vuotta sitten erääntyneen elatustukisaatavan katteeksi. Saatavaa, jonka erääntymisestä on kulunut yli kolme vuotta, voidaan lyhentää vain muilla kuin palkan tai eläkkeen ulosmittauksesta saaduilla varoilla.

Elatusvelvollisilta perittiin elatusapua

vuonna 1994 yhteensä noin 275,7 miljoonaa markkaa. Perityistä varoista tilitettiin lasten elatusapusaatavien korvaukseksi noin 84,1 miljoonaa markkaa ja 191,5 miljoonaa markkaa käytettiin elatustukisaatavien korvaukseksi.

Elatusavun perinnän tehokkuutta on mitattu vertaamalla vuosittain elatustuen korvaukseksi perittyä elatusapua korvattavana maksetun elatustuen määrään. Paras perintätulos saavutettiin vuonna 1987, jolloin tuen korvaukseksi perittiin 54,6 prosenttia korvattavana maksetun tuen määrästä. Vuonna 1994 vastaava luku oli 40 prosenttia.

Kuntien perittävänä olevaa elatusapusaatavaa oli vuoden 1994 lopussa yhteensä lähes 2,1 miljardia markkaa. Vastaava määrä vuoden 1990 lopussa oli noin 1,5 miljardia markkaa. Määrän reaalin kasvu vuodesta 1990 on noin 30 prosenttia. Elatustukisaatavien osuus perittävänä olleen elatusavun kokonaismäärästä oli vuoden 1994 lopussa 83 prosenttia.

1.1.3. Perusteettomasti maksetun elatustuen takaisinperintä nostajalta

Elatustuen nostaja on velvollinen maksamaan elatustuen tai sen osan takaisin sosiaalilautakunnalle, jos hän on saanut sen lautakuntaa erehdyttämällä, jos lautakunta on maksanut sen hänelle muutoin virheellisesti tai jos hän on vastaanottanut elatusapua suoraan elatusvelvolliselta elatustuen myöntämisen jälkeen. Perusteettomasti maksettu elatustuki voidaan kuitata samalle henkilölle myöhemmin maksettavista elatustuen eristä. Jollei tämä ole mahdollista, sosiaalilautakunnan on ajettava lääninoikeudessa vaatimusta nostajan velvoittamiseksi palauttamaan elatustuki lautakunnalle. Lääninoikeus voi erityisestä syystä päättää, että elatustuen nostajalta on jätettävä perimättä takaisin oikeudettomasti nostetun elatustuen määrä. Sosiaalilautakunnalla ei ole katsottu olevan valtuutta tehdä perimättä jättämistä koskevaa päätöstä.

Perusteettomasti maksetun elatustuen takaisinperintää koskevia päätöksiä tehtiin vuonna 1994 yhteensä 1 685 kappaletta. Päätösten määrä on lisääntynyt vuodesta 1990 noin 38 prosentilla. Takaisinperittäviksi päätettyjen elatustukien kokonaismäärä oli noin 2,8 miljoonaa markkaa. Takaisin saatiin perityksi vuoden aikana noin 2,2 miljoonaa markkaa.

1.1.4. Elatusvastuun toteuttamista turvaavat toimenpiteet

Palkanpidätys on lapsen elatuksen turvaamiseksi säädetty hallinnollinen pakkokeino, jota voidaan käyttää vain silloin, kun elatusapua ei ole vahvistettu sopimuksella tai tuomiolla. Palkanpidätysjärjestöön nojalla sosiaalilautakunnalla on valtuus velvoittaa lapsen vanhemman työnantaja pidättämään ja suorittamaan lautakunnan päättämä osa vanhemman palkasta lautakunnalle tai sen määräämälle henkilölle käytettäväksi lapsen elatukseen. Palkasta pidätettävä osa on mitoitettava siten, että sen suuruus vastaa sitä määrää, jolla vanhempi on lapsen elatuksesta annetun lain mukaan velvollinen osallistumaan lapsen elatukseen. Palkanpidätys toimitetaan siitä palkan osasta, joka jää jäljelle ennakonpidätyksen ja mahdollisen ulosmittauksen jälkeen. Vanhemmalle on kuitenkin jätettävä itselleen niin paljon kuin hänen on katsottava seuraavaan palkanmaksupäivään tarvitsevan omaan elatukseensa. Jos työnantaja ei toimita palkanpidätystä sosiaalilautakunnan päätöksen mukaisesti, pidätettävä määrä voidaan päätöksen nojalla ulosmitata työnantajalta. Käytännössä palkanpidätyspäättöksiä tehdään nykyisin äärimmäisen harvoin.

Passin myöntämiskielto on toinen yksityisoikeudellinen elatusvastuun turvaamiseksi säädetty hallinnollinen pakkokeino. Sitä voidaan käyttää vain sellaista vanhempaa vastaan, joka on vahvistetulla sopimuksella sitoutunut tai tuomiolla velvoitettu suorittamaan lapselle elatusapua. Kielto voidaan antaa, jos on syytä varoa, että elatusvelvollinen aikoo poistua maasta ja maasta poistuminen vaarantaisi elatusavun saamisen. Passin myöntämistä ei kuitenkaan saa kieltää, jos siitä on elatusvelvollisen toimeentulolle tai hänelle muutoin kohtuutonta haittaa. Passin myöntämiskielto antaa lääninoikeus sosiaalilautakunnan esityksestä. Viime vuosina tällaisia esityksiä lääninoikeuksille on tehty vain muutama vuosittain. Niistäkin suurin osa on hylätty.

Yksityisoikeudellisen elatusvastuun toteuttamista on pyritty tehostamaan myös siten, että sosiaalilautakunnalle on säädetty oikeus ajaa lapsen puolesta kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrän korottamiseksi. Sosiaalilautakunta voi käyttää kanne-oikeuttaan pääsääntöisesti silloin, kun lapsi on joutunut tai vaarassa joutua elatuksen

puutteeseen, eikä elatusapua ole vahvistettu tai vahvistettu elatusapu on lapsen elatukseen riittämätön. Jos lapselle maksetaan elatustukea, lautakunnalla on oikeus elatusavun korottamista tarkoittavan kanteen ajamiseen, vaikkei lapsi olisi joutunut tai vaarassa joutua elatuksen puutteeseen. Käytännössä sosiaalilautakunnat ovat tietyvästi melko harvoin käyttäneet elatusturvalaissa tarkoitettua kanne-oikeuttaan.

1.1.5. Tilanne Pohjoismaissa ja Euroopan unionissa

Elatustukea vastaava etuus kuuluu kaikkien pohjoismaiden sosiaaliturvajärjestelmiin. Etuuden määrä on Ruotsissa 1 173 kruunua, Norjassa 1 010 kruunua ja Tanskassa 723 kruunua kuukaudessa. Ruotsissa ja Norjassa maksettava elatustukea vastaava etuus on siten jonkin verran suurempi kuin Suomessa maksettavan elatustuen enimmäismäärä, mutta Tanskassa maksettava etuus on vastavasti Suomen elatustukea alhaisempi. Muissa pohjoismaissa tukea ei ole porrastettu siten kuin Suomessa. Etuutta maksetaan yleensä kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Ruotsissa ja Islannissa sen maksaminen voi jatkua 20 ikävuoteen asti, jos lapsi opiskelee.

Pohjoismaiden ulkopuolisissa Euroopan unionin maissa elatustukijärjestelmä on harvinainen. Ranskassa yksinhuoltajille maksetaan elatustukea vastaavaa avustusta niistä lapsista, jotka eivät saa elatusapua toiselta vanhemmalta. Avustuksen määrä on noin 400 frangia kuukaudessa.

1.2. Nykytilan arviointi

Elatustuen maksaminen lapsen elatuksen turvaamiseksi mahdollistui Suomessa vuoden 1964 alusta, jolloin laki elatusavun ennakosta (281/63) tuli voimaan. Elatustukea voitiin maksaa sen nojalla vain, jos elatusapu oli vahvistettu. Elatustuen määrä ei voinut ylittää vahvistetun elatusavun määrää. Elatusvelvollinen voitiin määrätä suorittamaan elatusapuvelfansa työllä työlaitoksessa. Työlaitosmenettelystä, maastapoistumiskiellosta, palkan pidätyksestä ja muista elatusavun turvaamistoimenpiteistä säädettiin alunperin vuonna 1948 annetussa laissa lapsen elatusavun turvaamisesta (614/48). Laki uudistettiin vuonna 1965 annetulla saman nimisellä lailla (432/65).

Nykyinen elatusturvalaki on ollut voimassa

1 päivästä maaliskuuta 1977. Laki liittyi lapsen asemaa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistukseen, joka tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1976. Elatusturvalailla laajennettiin avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeutta elatustukeen samoin kuin sellaisten lasten, jotka eivät voi saada riittävää elatusta elatusvelvolliselta tämän puutteellisen maksukykyyn vuoksi.

1.2.1. Elatusvastuun turvaamistoimenpiteet

Työlaitosmenettely jätettiin pois elatusturvalaista, mutta muut entiseen lainsäädäntöön sisällyneet elatuksen turvaamistoimenpiteet sisällytettiin siihen. Elatuksen turvaamiseksi säädetyt hallinnolliset pakkokeinot, passin myöntämiskielto ja palkanpidätys, ovat jääneet viime vuosina lähes käyttämättömiksi eivätkä ne enää hyvin sovellu nykyajan sosiaalitoimen keinovalikoimaan.

Passin myöntämiskielto rajoittaa kansalaisen oikeutta vapaaseen liikkumiseen tavalla, joka on ristiriidassa Suomen Hallitusmuodon 7 §:n 2 momentin kanssa sellaisena kuin se on voimassa 17 päivänä heinäkuuta 1995 annetussa laissa (969/95). Säännöksen mukaan jokaisella on oikeus lähteä maasta. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa lailla ainoastaan oikeudenkäynnin ja rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi tai maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen aikana. Passin myöntämiskielto on myös ristiriidassa Euroopan Yhteisöjen neuvoston direktiivin (68/360/ETY) kanssa. Direktiivi koskee jäsenvaltioiden työntekijöiden ja heidän perheidensä liikkumista ja oleskelua yhteisön alueella.

Palkanpidätyslainsäädäntö taas antaa sosiaaliviranomaisille sellaista määräysvaltaa, joka kansalaisten oikeusturvan toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisemmin kuuluisi tuomioistuimille ja täytäntöönpanoviranomaisille. Säännösten tarpeellisuutta perusteltiin aikanaan sillä, että sen avulla voitiin saada nopeasti varoja lapsen elatukseen etenkin maaseudulla, jossa tuomioistuinten istuntoja pidettiin verraten harvoin. Nykyisin elatusapu on mahdollista vahvistaa huomattavasti joutuisammin ja joustavammin.

Edelleen tarpeellisenä elatusvastuun turvaamistoimenpiteenä voidaan pitää sosiaaliviranomaisen mahdollisuutta ajaa kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrän korottamiseksi. Elatusturvajärjestelmän toimivuuden kannalta olisi tarkoituksenmukais-

ta laajentaa kanne-oikeutta koskemaan myös elatusavun alentamista tarkoittavia kanteita silloin, kun elatusapu on selvästi ylimitoitettu elatusvelvollisen maksukykyyn nähden eikä sitä saada sopimusteitse alennetuksi.

1.2.2. Elatustukijärjestelmä

Varsinainen elatustukijärjestelmä käsittää lähinnä elatustukea ja sen myöntämisperusteita, hakemis- ja myöntämismenettelyä sekä elatusavun perintää koskevat elatusturvalain säännökset. Järjestelmä on pääpiirteissään toiminut varsin tyydyttävästi. Siihen sisältyy kuitenkin muutamia ongelmakohtia, epäjohtomukaisuuksia ja tulkinnanvaraisuuksia. Lisäksi elatusturva-asioiden hoitoon liittyviä menettelyjä olisi tarpeen joiltakin osin yksinkertaistaa.

Suuria käytännön ongelmia on aiheutunut muun muassa elatustuen porrastuksesta eli siitä, että tuki maksetaan alennettuna, jos lapsen huoltaja elää avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Huoltajat eivät aina tule oma-aloitteisesti ilmoittaneeksi parisuhteissaan tapahtuneista muutoksista. Tuen porrastus aiheuttaa siten runsaasti viranomaisaloitteista kontrollointia, joka voi joskus olla hyvinkin työlästä. Myös huoltajat kokevat sen toisinaan kiusalliseksi. Jos huoltajan parisuhteissa tapahtuu muutoksia, sosiaaliviranomaisen tulee tehdä tuen määrän muuttamista koskeva päätös, johon huoltaja voi hakea muutosta. Liian suurena maksetun tuen takaisinperinnästä on niin ikään tehtävä päätös. Tuen määrän muutoksista on lisäksi aina erikseen tiedotettava täytäntöönpanoviranomaisille. Muutokset mutkistavat elatusvelvolliselta perittyjen varojen jakoa. Porrastus vaikuttaa myös elatusvelvollisen maksettavaksi kertyvän elatustukivelan määrään. Arvioitaessa elatustuen porrastuksen merkitystä perhekustannusten tasauksen kannalta on aiheellista ottaa huomioon, että vuoden 1993 alusta yksinhuoltajille on maksettu lapsilisä korotettuna 200 markalla lasta kohden kuukaudessa. Lapsilisää maksettaessa yksinhuoltajan käsite määräytyy samoin kriteerein kuin alentamatonta elatustukea maksettaessa.

Nykyisin elatustukea maksetaan eräissä tapauksissa silloinkin, kun lapsi kykenee itse elättämään itsensä. Laiminlyöntiperusteisen tuen maksaminen estyy vain, jos elatusapupäätöksessä on niin kutsuttu itsensä elättämissehto, jonka sisältyminen päätökseen on melko sattumanvaraista. Kunnan kustanta-

massa laitos- tai perhehoidossa olo puolestaan estää tuen maksamisen vain, jos lapsi on otettu huostaan. Elatustuen maksaminen lapselle, joka kykenee itse elättämään itsensä tai joka on kunnan kustantamassa hoidossa, ei ole tarkoituksenmukaista.

Muutospaineita elatusturvajärjestelmään aiheutuu myös siitä, että elatustukiasiakkaiden määrät ovat suurtyöttömyyden aikana kasvaneet jatkuvasti. Asiakasmäärien kasvu on vastaavasti lisännyt kuntien elatustukimenoja sekä kuntien perittävänä olevien elatusapusaatavien määrää. Muun ohessa elatusavun perintään liittyvät tehtävät ovat olennaisesti lisääntyneet viime vuosina.

Elatusapusaatavaan sovelletaan yleistä kymmenen vuoden vanhentumisaikaa, joka katkeaa aina, kun saatavaa yritetään periä ulosottoin. Kunnalla on velvollisuus jatkaa elatusavun ulosottoperintää niin kauan, kun kunnalle korvattavaa elatustukisaatavaa on jäljellä. Näin ollen elatustukisaatava enempiä kuin lapsen elatusapusaatavaa eivät käytännössä lainkaan vanhene. Tämä on johtanut siihen, että kuntien perittävänä on sellaisia elatusapu- ja elatustukisaatavia, joiden erääntymisestä on kulunut jopa kymmeniä vuosia. Yleensä perinnän tulos on kuitenkin sitä heikompi mitä kauemmin saatavan erääntymisestä on kulunut. Suoritukset, jotka elatusvelvolliselta mahdollisesti saadaan perityksi, käytetään pääsäännön mukaan ensisijaisesti lapsen elatusapusaatavan korvaukseksi. Kunnat joutuvat siten jatkuvasti pitämään yllä perintätoimia myös sellaisten täysi-ikäisten henkilöiden hyväksi, joille on aikanaan maksettu elatustukea. Elatusapumaksuilla, jotka saadaan perityksi lapsen jo tultua täysi-ikäiseksi, ei ole samaa merkitystä kuin alaikäisen lapsen elatukseen perityillä elatusavuilla. Tarkoituksenmukaisempaa olisi kohdentaa kuntien ylläpitämää elatusavun perintä siten, että se mahdollisimman tehokkaasti turvaisi alaikäisten lasten oikeuden riittävään elatukseen kuukausittain.

1.2.3. Toimeenpano

Kuntien tehtävien uudelleen arvioinnin yhteydessä on viime vuosina keskusteltu siitä, tulisiko elatusturva-asioiden toimeenpano siirtää pois kuntien vastuulta. Sosiaali- ja terveysministeriön tammikuussa 1992 asettaman tehtäviensiirtotoimikunnan eräänä tehtävänä oli valmistella elatustuen maksatuksen ja toimeenpanon siirtämistä kansaneläkelai-

tokselle. Toimikunta päätti kuitenkin keskeyttää valmistelun tältä osin, sillä se ei pitänyt siirtoa tarkoituksenmukaisena. Toimikunnan loppuraportissa (Komiteamietintö 1993:39) päätöstä perusteltiin sillä, että elatusturvalainsäädäntö liittyy läheisesti perheoikeuteen, lasten edun valvontaan ja muuhun sosiaalityöhön. Tässä hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia elatustuen toimeenpano-organisaatioon.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on nykyisen lain tavoin turvata lapsen oikeus riittävään elatukseen. Keinoja, joilla tämä tapahtuisi, olisivat elatustuen maksaminen kunnan varoista ja siihen liittyvät toimenpiteet elatusavun perimiseksi. Tarvittaessa voitaisiin myös ryhtyä toimenpiteisiin elatusavun vahvistamiseksi tai muuttamiseksi. Sen sijaan passin myöntämiskiellosta ja palkanpidätyksestä luovutaisiin.

Elatusturva liittyy lapsen ja hänen edustajansa, elatusvelvollisen sekä kunnan oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Esityksen tavoitteena on, että nämä oikeudet ja velvollisuudet ilmenisivät laista mahdollisimman selkeästi. Tavoitteen saavuttamiseksi ehdotetaan säädettäväksi uusi, systematiikaltaan ajanmukainen elatusturvalaki. Lakiehdotuksesta on pyritty muodostamaan kokonaisuus, jossa lapsen etujen kanssa sovittuisivat yhteen niin elatusvelvollisen edut kuin myös julkistaloudelliset näkökohdat.

Esityksellä pyritään edistämään elatustuen tasapuolista ja tarkoituksenmukaista kohdentumista. Tavoitteena on, että lapsi saisi säännöllisesti elatukseensa kuukausittain erääntyvää elatusapua tai vähintään täysimääräistä elatustukea vastaavan rahamäärän. Toisaalta pyritään vähentämään tarvetta elatustuen maksamiseen tilanteissa, joissa lapsen elatus on muilla tavoin turvattu, sekä lisäämään mahdollisuuksia käyttää elatusvelvolliselta perittyjä varoja myös kunnan elatustukisaatavan korvaukseksi. Lisäksi pyrkimyksenä on yksinkertaistaa elatusturva-asioiden hoitoa ja vähentää siihen liittyvää tarpeetonta työtä niin kunnissa, täytäntöönpanoviranomaisissa kuin lääninoikeuksissakin.

2.1. Elatustuki

Elatustuen myöntämisen perusedellytykset

säilyisivät ennallaan. Tukea ei kuitenkaan maksettaisi, jos lapsi kykenee itse elättämään itsensä tai jos hän on kunnan kustantamassa laitos- tai perhehoidossa.

Elatustukea maksettaisiin enintään siihen päivään asti, jona lapsi täyttää 18 vuotta. Laiminlyöntiperusteisen tuen maksaminen voitaisiin lopettaa aikaisemminkin, jos on todennäköistä, että elatusvelvolliselta saadaan säännöllisesti perityksi vähintään elatusavun kuukausimaksua vastaava määrä. Perintä säilyisi kuitenkin kunnan tehtävänä niin kauan, kuin kunnalla on perimätöntä elatustukisaatavaa jäljellä. Sitä mukaa kuin elatusvelvolliselta saataisiin perityksi elatusapumaksuja, niistä tilitettäisiin vähintään kuukausittaista elatusapua vastaava määrä lapsen edustajalle käytettäväksi lapsen elatukseen. Jos lapselle maksetaan elatustukea, kunnan toimielin voisi ajaa kannetta myös elatusavun alentamiseksi.

Elatustuen porrastuksesta luovuttaisiin. Tuen nostajan avioliitto tai eläminen avioliiton omaisissa olosuhteissa ei enää vaikuttaisi tuen määrään. Näin välttyttäisiin nostajan perhesuhteiden selvittelyltä sekä perhesuhteiden muutoksiin liittyviltä hallinnollisilta toimenpiteiltä. Porrastuksen poistaminen toteutettaisiin korottamalla nykyinen alennettu tuki täysimääräisen tuen tasolle. Lakiin sisällytettäisiin nykyistä täsmällisemmät säännökset siitä, milloin elatustuki maksetaan täysimääräistä alhaisempana. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, että yksittäistä elatustukierää, jonka määrä jäisi alle 30 markan, ei maksettaisi.

Säännöksiä aiheettomasti maksetun elatus-tuen takaisinperinnästä ja siitä luopumisesta ehdotetaan täsmennettäväksi. Lähtökohtana olisi edelleen se, että aiheettomasti maksettu tuki peritään takaisin. Nykyisistä säännöksistä poiketen säännöksiin sisällytettäisiin maininta siitä, että perinnästä luopuminen ja perittävän määrän alentaminen perustuu koh-tuusharkintaan. Näin vakiintunutta käytäntöä vastaava periaate kirjattaisiin lakiin.

Kunnan toimielimen päätös aiheettomasti maksetun elatus-tuen takaisinperinnästä voidaan nykyisin panna täytäntöön ainoastaan silloin, kun takaisin perittävä tuki voidaan kuitata vastaisista elatustukieristä. Muissa tapauksissa täytäntöönpanokelpoisen päätöksen takaisinperinnästä tekee lääninoikeus. Lääninoikeus päättää myös takaisinperinnästä luopumisesta. Vuosittain lähes puolet elatus-turva-asioita koskevista lääninoikeuksien

ratkaisuksista on annettu takaisinperintähakemusten johdosta.

Esityksessä ehdotetaan, että kaikki takaisinperintää koskevat päätökset tekisi kunnan toimielin. Tuen nostajalla olisi luonnollisesti oikeus valittaa päätöksestä lääninoikeuteen. Jollei hän käyttäisi tätä oikeuttaan, toimielimen päätös voitaisiin panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. Vastaavaan järjestelyyn on päädytty muun muassa kansaneläkelaitoksen maksamien etuuksien kohdalla.

2.2. Elatusavun perintä

Kunnan elatustukisaatavalle säädettäisiin viiden vuoden vanhentumisaika, jota ei nykyiseen tapaan voitaisi katkaista esimerkiksi ulosottoyrityksin. Elatustukisaatava vanhen-tuisi samaan tapaan kuin verot ja erät muut julkisoikeudelliset saatavat. Muutoksen johdosta kunnat vapautuisivat elatusavun perintävelvollisuudesta viimeistään viiden vuoden kuluttua sen kalenterivuoden päättymisestä, jona elatus-tuen maksaminen on lopetettu. Siten elatusavun perintätoimet voitaisiin nykyistä tehokkaammin suunnata tulok-selliseen perintään. Jos lapsen elatusapusaatavaa olisi jäljellä elatustukisaatavan vanhentumisen jälkeen, sen perinnästä huolehtisi täysi-ikäisyyden saavuttanut lapsi itse tai lapsen ollessa edelleen alaikäinen hänen edustajansa.

Elatustukisaatavan vanhentuminen vähentäisi elatusvelvollisten tarvetta hakea vapautusta elatus-tuen korvaamisvelvollisuudesta. Edellytykset, joilla elatusvelvollinen voitaisiin vapauttaa korvausvelvollisuudesta, säilyisivät edelleen varsin tiukkoina. Vapautushakemusten määrä vähenisi ja niiden käsittely helpottuisi, kun hakemukset eivät koskisi yli viiden vuoden takaista aikaa. Nykyisin vapautushakemuksia käsiteltäessä joudutaan toisinaan selvittelemään elatusvelvollisen olosuhteita huomattavasti pitemmältä ajalta.

Elatusvelvolliselta perittyjen varojen jakoa lapsen elatusapusaatavan ja kunnan elatus-tukisaatavan kesken ehdotetaan muutettavaksi. Kertyneet elatusapumaksut käytettäisiin ensisijaisesti sellaisten lapsen saatavien korvaukseksi, jotka ovat erääntyneet viimeisen vuoden aikana ennen ulosmittauksen toimittamista tai elatusvelvollisen vapaaehtoisen maksusuorituksen saapumista. Muutoin lap-

sen saatavalla olisi etusija kunnan saatavaan nähden vain siltä osin, kuin se on erääntynyt elatustuen myöntämisen jälkeen. Käytännössä elatustukea haetaan toisinaan vasta sitten, kun elatusapusaatavaa on kertynyt pitkältä ajalta, jolloin erääntyneen saatavan määrä voi nousta tuhansiin, jopa kymmeneen tuhansiin markkoihin. Nykyisin tällaisella lapsen saatavalla on pääsääntöisesti etuoikeus kunnan elatustukisaatavaan nähden, kun elatusvelvolliselta perittyjä varoja jaetaan.

Elatusvelvollisilta perittyjen varojen jaosta eri kuntien kesken säädetään nykyisin asetuksessa. Asiaa koskeva säännös ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin. Säädöstason korottaminen on tarpeen sen vuoksi, että kysymys on kuntien välisistä taloudellisista suhteista, joiden merkitys on korostunut vuoden 1993 alusta toteutetun valtionosuusuudistuksen myötä. Aiemmin kunnat saivat todellisten kustannusten mukaan määräytyneen valtionosuuden muun muassa elatusturvamenoihin, mutta nykyisin sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuus määräytyy laskennallisin perustein.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Elatustuen porrastuksen poistaminen esityksessä ehdotetulla tavalla lisäisi kuntien elatusturvamenoja vuonna 1997 yhteensä noin 30 miljoonalla markalla, jos elatusturvajärjestelmää ei muilta osin uudistettaisi.

Tällöin elatustukea saavia lapsia olisi arviolta 100 000. Nykyisen täysimääräisen ja alennetun tuen erotus on 119 markkaa kuukaudessa. Lapsia, joille nykyisten säännösten mukaan maksettaisiin alennettua tukea, olisi noin 27 000. Kun näille lapsille maksettaisiin täysimääräinen tuki, elatustukimenojen bruttomäärä lisääntyisi vuositasona noin 38,5 miljoonalla markalla. Kaikkiaan elatustuen bruttomenot olisivat noin 764,4 miljoonaa markkaa.

Tästä määrästä maksettaisiin korvattavana noin 74 prosenttia eli 565 miljoonaa markkaa. Tämä osa olisi mahdollista periä takaisin elatusvelvollisilta. Loput 26 prosenttia tuen kokonaismäärästä eli 199 miljoonaa markkaa maksettaisiin sellaisella perusteella, että kyseinen osa tuesta jäisi lopullisesti yhteiskunnan vastattavaksi. Elatustuen porrastuksen poistamisen arvioidaan lisäävän ei-

korvattavana maksettavan tuen määrää noin prosentilla.

Korvattavana maksettavasta tuesta saataisiin tosiasiallisesti perityksi elatusvelvollisilta elatustuen korvaukseksi arviolta 40 prosenttia eli 226 miljoonaa markkaa. Elatustukimenojen nettomäärä vuonna 1997 olisi siten noin 538 miljoonaa markkaa. Jos tuen porrastus säilyisi, vastaava määrä olisi noin 508 miljoonaa markkaa.

Esityksessä ehdotetut muut uudistukset aiheuttavat säästöä kuntien elatustukimenoihin siten, että esityksen kokonaisvaikutukset kuntien talouteen olisivat neutraalit. Elatustuen bruttomenot jäisivät edellä esitetyä alhaisemmiksi, kun tukea ei maksettaisi kodin ulkopuolella kunnan kustantamassa hoidossa oleville lapsille eikä itse itsensä elättäville nuorille. Samaan suuntaan vaikuttaisi säännös, jonka mukaan tuen maksaminen voitaisiin lopettaa, jos on todennäköistä, että elatusvelvollinen suorittaa vastaisuudessa kuukausittain erääntyvät elatusavut. Elatustukea saavien lasten määrä jäisi näiden muutosten johdosta arviolta 98 000:een.

Elatusturva-asioiden hoitoon liittyvä työ määrä kunnissa vähenisi esityksen johdosta, jolloin voimavaroja vapautuisi käytettäväksi perinnän tehostamiseen. Tällä tavoin vaikuttaisi muun muassa elatustukea saavien lasten määrän väheneminen, elatustuen porrastuksen poistaminen, sekä elatustukisaatavan vanhentuminen. Elatustukisaatavan vanhentuminen vaikuttaisi myös siten, että korvaamisvelvollisuudesta vapauttamista koskevien hakemusten määrä vähenisi ja vapautushakemusten käsittely helpottuisi, kun hakemukset koskisivat nykyistä lyhyemmällä aikavälillä syntyneitä velkoja.

Perittyjä varoja koskevan jakosäännöksen muutoksen johdosta elatustuen korvaukseksi saataisiin perityksi nykyistä enemmän varoja. Kaikki edellä mainitut seikat yhdessä vaikuttaisivat siten, että elatustuen korvaukseksi saataisiin perityksi arviolta 43 prosenttia korvattavana maksetun elatustuen määrästä, joten perintä tehostuisi noin kolmella prosenttiyksiköllä. Arviossa on otettu huomioon, että elatustukisaatavan vanhentuminen toisaalta aiheuttaisi vähäisessä määrin elatustuen korvaukseksi perittävän määrän pienenemistä. Toisaalta nykyistä pienempi määrä elatustukisaatavista poistettaisiin vapautushakemusten johdosta.

Lisäksi elatustukimenot vähenisivät, kun tuki maksettaisiin vain siihen päivään asti,

jolloin oikeus tukeen päättyy eikä enää kalenterikuukauden loppuun.

3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Elatustukea saavien lasten määrän kasvu viime vuosina on lisännyt myös elatusturvaan liittyvien tehtävien määrää. Tehtävien hoitoon suunnatut resurssit kunnissa ovat kuitenkin säilyneet pääosin entisellä tasolla. Nyt ehdotettavat muutokset vähentäisivät työn määrää jonkin verran. Tämä ei kuitenkaan aiheuttaisi tarvetta henkilöstön vähentämiseen. Sen sijaan nykyisiä voimavaroja voitaisiin hyödyntää tehokkaammin muun muassa suuntaamalla niitä perinnän tehostamiseen.

4. Asian valmistelu ja lausunnot

Ehdotus on alustavasti valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa elatusturvatyöryhmässä. Luonnos hallituksen esitykseksi on elatusturvatyöryhmän muistion (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1995:20) liitteenä. Luonnoksesta ovat antaneet lausuntonsa oikeusministeriö, sisäasiainministeriö, Suomen Kuntaliitto, Sosiaaliturvan Keskusliitto ry, Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto ry, Elatusvelvollisten Liitto ry, Jyväskylän kaupungin elatusturva-toimisto, Helsingin ulosottovirasto ja KT-tietokeskus. Valmistelu on saatettu loppuun virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelussa on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon lausunnoissa esitetyt lakiehdotuksen yksityiskohtia koskevat huomautukset.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Elatusturvalaki

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus ja soveltamisala. Pykälän 1 momentin mukaan lailla pyritäisiin turvaamaan Suomessa asuvan alle 18-vuotiaan lapsen elatus. Keinoja olisivat elatustuen maksaminen ja elatusavun periminen sekä toimenpiteet elatusavun vahvistamiseksi ja muuttamiseksi. Näistä toimenpiteistä säädetäisiin tarkemmin lain 24 §:ssä.

Nykyisen lain alueellinen ulottuvuus on määritelty elatustuen suorittamisen edellytyksiä koskevassa elatusturvalain 7 §:ssä. Pääsäännön mukaan elatustuen suorittamisen edellytyksenä on, että lapsella on kumotun väestökirjalain (141/69) tarkoittama kotipaikka Suomessa. Pääsäännöstä poiketen tukea voidaan suorittaa ulkomailla asuvalle lapselle silloin, kun lapsi asuu ulkomailla sen takia, että hänen vanhempansa tai huoltajansa tai tämän puoliso on ulkomailla Suomen valtion palveluksessa, palveluksessa suomalaisella aluksella tai opiskelee korkeakoulussa tai muussa oppilaitoksessa ulkomailla.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että lapsen Suomessa asuminen määräytyy kotikuntalain (201/94) mukaan. Kotikuntalaki sisältää täsmällisemmät ja kattavammat säännökset kotikunnan määräytymisestä kuin kumottu väestökirjalaki. Sen vuoksi ehdotettuun lakiin ei ole tarpeen sisällyttää täydentäviä säännöksiä ulkomailla asumisesta.

Kotikuntalain 5 §:ssä säädetään henkilön kotikunnan määräytymisestä maasta muutettaessa. Pykälän 1 momentin mukaan henkilöllä, joka on muuttanut asumaan ulkomaille yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi, ei ole kotikuntaa Suomessa. Kotikunta voi kuitenkin olla Suomessa, jos henkilöllä on elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa. Hallituksen esityksen (HE 104/1993) perusteissa todetaan, että sen selvittäminen, onko henkilöllä elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinpaikkaan, on tehtävä kussakin yksittäistapauksessa erikseen ja että Suomen kansalaisen olisi yleensä helpompi osoittaa tällaisen yhteyden olemassaolo. Perustelujen mukaan säännöksessä tarkoitettu tilanne saattaisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun henkilö oleskelee ulkomailla yhtä vuotta pitempään muun muassa määräaikaisen työsuhteen tai opintojen johdosta ja palaa tämän jälkeen välittömästi Suomeen. Kotikunnan ei kuitenkaan yleensä voitaisi katsoa olevan Suomessa enää silloin, kun yhtäjaksoinen ulkomailla asuminen kestää pitkään. Käytännössä rajaksi saattaisi muodostua esimerkiksi kolme vuotta. Lain 5 §:n 2 momentissa säädetään, että jos ulkomaille asumaan muuttanut Suomen kansalainen on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston palveluksessa taikka kehitysyhteistyötehtävissä tai lähetystyötehtävissä, hänen ja hänen perheenjäsenensä kotikunta säilyy kuitenkin Suomessa.

Henkilön kotikuntaa koskevat väestökirjaviiranomaisten ratkaisut eivät oikeudellisesti sido muiden hallinnonalojen viranomaisia. Kukin viranomainen voi ratkaista asian itsenäisesti soveltaen kotikuntalakia. Väestökirjamerkinnoilla on kuitenkin huomattava ohjaava vaikutus muiden viranomaisten toimintaan, mikä johtuu muun muassa väestötietojärjestelmään sisältyviin tietoihin liittyvästä julkisesta luotettavuudesta.

2 §. Määritelmät. Pykälässä ehdotetaan määriteltäväksi lain soveltamisen kannalta keskeisimmät käsitteet eli elatusapu, elatusvelvollinen ja elatustuki. Elatusavun määrittelyllä on merkitystä lähinnä silloin, kun joudutaan arvioimaan, onko elatusavun suorittamista koskeva asiakirja sellainen, että sen perusteella voidaan myöntää elatustuki. Nykyisessä laissa elatusapu on määriteltä siten, että määritelmä kattaa vain Suomen lain nojalla vahvistetut elatusavut. Käytännössä elatustukea on säännönmukaisesti myönnetty myös ulkomailla vahvistettujen elatusapupäätösten perusteella. Pykälän 2 kohdan mukaan ulkomainen elatusapupäätös rinnastettaisiin suomalaisen päätöksen ensinnäkin silloin, kun se on Suomessa täytäntönpantavissa. Lisäksi ulkomainen päätös kelpaisi elatustuen myöntämisen perustaksi silloinkin, kun se ei ole täytäntöön-

panokelpoinen Suomessa, mutta on täytännönpantavissa siinä vieraassa valtiossa, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka ja jossa elatusavun perintä siis todennäköisimmin tulisi tapahtumaan. Virallisella asiakirjalla (*acte authentique*) tarkoitetaan Luganon sopimuksen 50 artiklassa ja ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain (370/83) 14 §:ssä tarkoitettuja asiakirjoja.

3 §. *Toimeenpano.* Nykyisen lain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnassa hoitaa laissa tarkoitettuja tehtäviä sosiaalilautakunta. Sosiaalihuoltolain (710/82) 6 §:n mukaan sosiaalihuollon toimeenpanoon kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin. Ehdotetun pykälän 1 momentissa viitattaisiin sosiaalihuoltolain 6 §:ään. Muissa ehdotetun lain säännöksissä käytettäisiin lain toimeenpanosta vastaavasta elimestä nimitystä toimielin.

Nykyisen lain 5 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnalle kuuluvista tehtävistä huolehtii sen kunnan sosiaalilautakunta, missä lapsen holhoojalla on väestökirjalain mukainen kotipaikka tai, jos lapsi ei ole hänen huollettavanaan, missä lapsi asuu. Tulkintaongelmia on aiheuttanut kysymys, milloin lapsi on holhoojansa, joka yleensä on myös lapsen huoltaja, huollettavana. Kysymys on noussut esiin etenkin silloin, kun lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa tosiasiallisessa hoidossa tai kun hän on siirtynyt itsenäisesti asumaan toiseen kuntaan kuin missä hänen huoltajansa asuu. Tulkintaongelmien vähentämiseksi ehdotetaan pykälän 2 momentissa säädettäväksi, että lain toimeenpano kuuluisi sen kunnan toimielimelle, missä lapsella on kotikuntalain mukainen kotikunta. Kotikuntalain mukaan lapsen kotikunta määräytyy itsenäisesti eikä välttämättä ole sama kuin huoltajan kotikunta.

4 §. *Valtionosuus.* Kunta saisi ehdotetun lain mukaiseen toimintaansa valtionosuutta sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/92) nojalla kuten nykyisinkin.

2 luku. Oikeus elatustukeen

5 §. *Elatustuen maksamisen edellytykset.* Elatustuen myöntämisperusteet on säännelty nykyisen lain 6 §:ssä. Kaikki siinä mainitut perusteet ehdotetaan säilytettäväksi asiallisesti nykyisen sisältöisinä.

Pykälän 3 kohdan nojalla elatustukea maksettaisiin vain silloin, kun elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa. Säännöstä on tarkoitus soveltaa vain niissä tilanteissa, joissa elatusavun vahvistaminen samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa on ollut oikeudellisesti mahdotonta. Tällainen tilanne on käsitellä silloin, kun isyysskannetta on ajettu samanaikaisesti useampaa kuin yhtä miestä vastaan. Elatusapu voidaan tällöin vahvistaa vasta sitten, kun isyys on lainvoimaisesti vahvistettu. Sen sijaan, jos lapsen vanhemmat ovat asuneet yhdessä, eikä elatusapua ole siksi vahvistettu isyyden vahvistamisen yhteydessä, elatustukea ei voitaisi maksaa pykälän 3 kohdan nojalla, jos vanhemmat sittemmin muuttavat erilleen, vaikka erilleen muutto tapahtuisikin kuuden kuukauden kuluessa isyyden vahvistamisesta.

Pykälän 4 kohdan mukaan elatustukea maksettaisiin muun ohessa silloin, kun elatusapu on vahvistettu 7 §:n mukaista elatustuen määrää pienemmäksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi. Tarkoitus on, että tukea maksettaisiin säännöksen perusteella edellyttäen, elatusavun määrä on vahvistamisajankohtana ollut silloista elatustuen määrää alaisempi. Tämä koskisi myös ennen ehdotetun lain voimaantuloa vahvistettuja elatusapuja, mistä säädettäisiin erikseen lain siirtymäsäännöksiä koskevassa 32 §:ssä.

Pykälän 4 kohtaa on tarkoitus soveltaa myös ulkomaisiin päätöksiin, joissa elatusapu on käsitellä olevan selvityksen mukaan vahvistettu elatustuen määrää pienemmäksi esimerkiksi maiden välisen elintasoeron seurauksena. Tällöin ei luonnollisestikaan voida edellyttää, että päätöksessä olisi nimenomaisesti mainittu syy siihen, miksi elatusapu on suomalaisen elatustuen määrää pienempi.

6 §. *Elatustuen maksamisen esteet.* Pykälässä määriteltäisiin, milloin elatustuen maksaminen estyisi, vaikka jokin lain 5 §:n mukainen elatustuen maksamisen edellytys olisi olemassa.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan elatustuen maksaminen estyisi, jos lapsi asuu yhdessä elatusvelvollisen tai sellaisen vanhempiensa kanssa, jonka osalta elatusapua ei ole vahvistettu hänen maksukyvyttömyytensä vuoksi. Elatustuen maksaminen tällaisessa tilanteessa ei ole perusteltua, sillä lapsen kanssa yhteistaloudessa asuva vanhempi huolehtii yleensä lapsen tosiasiallisesta toi-

meentulosta, jos hänellä on siihen taloudelliset mahdollisuudet. Jollei niitä ole, vanhemmalla on mahdollisuus saada toimeentulotukea, jonka tarvetta ja määrää arvioitaessa lapsi otetaan huomioon perheenjäsenenä. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 7 §:n 2 kohtaa.

Lapsella on vanhempansa kuoltua oikeus muun muassa perhe-eläkkeeseen, jonka tarkoituksena on korvata puuttuvaa elatusta. Sen vuoksi 1 momentin 2 kohdassa säädetäisiin, että elatustukea ei makseta, jos elatusvelvollinen tai lapsen vanhempi, jonka elatusvelvollisuutta ei ole vahvistettu, on kuollut. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 7 §:n 3 kohtaa, jonka mukaan elatustuen maksamisen edellytyksenä on, että elatusvelvollinen elää. Elatustuen nostajan on periaatteessa osoitettava elatusvelvollisen elossaolo, mikä voi joskus olla mahdollonta, etenkin jos elatusvelvollinen oleskelee ulkomailla. Ehdotettu säännös merkitsee, että toimiin voi sen nojalla lopettaa elatustuen maksamisen vasta sitten, kun elatusvelvollisen kuolemasta on saatu luotettava tieto.

Nykyisin oikeus saada elatustukea 18-vuotiaaksi asti on kaikilla avioliiton ulkopuolella syntyneillä lapsilla, joiden isyyttä ei ole vahvistettu. Sama koskee kaikkia niitä elatustukeen oikeutettuja lapsia, joiden elatusapupäätöksessä ei nimenomaisesti todeta, että vanhemman velvollisuus suorittaa elatusapua päättyy, jos lapsi kykenee itse elättämään itsensä. Sen sijaan, jos elatusapupäätöksessä on tällainen itsensä elättämisehto, ja lapsi kykenee itse elättämään itsensä, elatustukea ei makseta. Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että elatustukea ei milloinkaan maksettaisi, jos lapsi kykenee itse elättämään itsensä.

Nykyisen lain mukaan elatustukea ei makseta, jos lapsi on sosiaalilautakunnan huostassa ja sijaishuoltoon sijoitettuna. Sen sijaan, jos lapsi on muutoin sijoitettu kunnan kustannuksella laitostai perhehoitoon, elatustukea maksetaan. Tämä eroavaisuus ehdotetaan poistettavaksi pykälän 2 momentin säännöksellä. Tarkoitus on, että elatustuen maksaminen keskeytetään siksi ajaksi, jonka lapsi on sanotu in tavoin sijoitettuna kodin ulkopuolelle, jos sijoitus kestää vähintään kokonaisen kalenterikuukauden. Jos sijoitus alkaa tai päättyy kesken kalenterikuukauden, elatustuki maksetaan tällaiselta vajaalta kalenterikuukaudelta.

3 luku. Elatustuen määrä

7 §. *Täysimääräinen elatustuki.* Pykälän 1 momentin mukaan täysimääräinen elatustuki olisi kaikille tuen saajille saman suuruisen. Huoltajan eläminen avioliitossa tai avioliiton omaisissa olosuhteissa ei enää vaikuttaisi tuen määrään. Elatustuen määrä olisi 637 markkaa lasta ja elatusvelvollista kohden ja vastaisi nykyisen lain mukaista alenamatonta elatustukea.

Pykälän 2 momentin mukaan elatustuki olisi edelleen sidottu elinkustannusindeksiin siten kuin laissa eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin (660/66) on säädetty.

8 §. *Täysimääräistä pienempi elatustuki.* Pykälään sisällytettäisiin kattavat säännökset siitä, milloin kuukautta kohti maksettava elatustuki on täysimääräistä tukea pienempi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niin kutsutun erotustuen eli elatustuen ja elatusavun erotuksen maksamisesta. Säännös vastaa voimassa olevan lain 9 §:n 1 momenttia. Jos elatusapu on vahvistettu elatustuen määrää alhaisemmaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, elatustukea maksettaisiin täysimääräisen elatustuen ja vahvistetun elatusavun erotus. Tällä perusteella maksettu elatustuki olisi niin sanotusti ei-korvattavaa tukea, joten kunta ei voisi vaatia elatusvelvollista korvaamaan sitä. Jos elatusvelvollinen on tällaisessa tapauksessa laiminlyönyt vahvistetun elatusavun maksamisen, lapsella olisi luonnollisesti oikeus saada elatustuki tältä osin lain 5 §:n 1 kohdan perusteella, jolloin tuen kokonaismäärä kuukautta kohden vastaisi täysimääräistä elatustukea. Kunnalla olisi oikeus periä elatusvelvolliselta elatusavun määrää vastaava osuus maksetun elatustuen korvaukseksi. Oikeudesta elatusavun perintään säädettäisiin 15 §:ssä.

Siitä, milloin elatustuki maksetaan vain vahvistetun elatusavun suuruisena vaikka se olisi täysimääräistä elatustukea alhaisempi, säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Näin meneteltäisiin, kun elatusapu on muusta kuin edellä 1 momentin kohdalla selostetusta syystä elatustuen määrää alhaisempi. Elatusapu on saatettu vahvistaa tukea pienemmäksi esimerkiksi siitä syystä, että erossa asuva vanhempi tapaa lasta ja pitää häntä luonaan tavallista enemmän. Syynä voi olla myös lapsen kyky osittain itse vastata elatuksestaan.

Tuki maksettaisiin elatusavun suuruisena myös silloin, kun elatusapu on aikanaan vahvistettu silloisen elatustuen suuruiseksi mutta sen määrä on jäänyt elatustukea alhaisemmaksi elatustuen indeksi- ja mahdollisten tasokorotusten johdosta. Jotta elatustuki voitaisiin maksaa täysimääräisenä, elatusavun määrää tulisi korottaa vähintään elatustuen tasolle. Jollei elatusavun korottaminen ole mahdollista elatusvelvollisen taloudellisen tilanteen vuoksi, tulisi saada aikaan uusi elatussopimus tai tuomioistuimen päätös, jossa todettaisiin elatusavun alhaisuuden johtuvan siitä, että elatusvelvollisen ei katsota kykenevän suorittamaan korkeampaa elatusapua. Silloin elatustuki maksettaisiin pykälän 1 momentin mukaisesti niin, että lapsi saisi kuukausittain elatustaan varten täysimääräistä elatustukea vastaavan markkamäärän.

Jos elatusvelvollinen on osittain suorittanut elatusapua elatustuen myöntämiskuukaudelta tai sitä aikaisemmalta ajalta, näitä suorituksia vastaava määrä vähennettäisiin maksettavista tukieristä pykälän 3 momentin mukaan, kuten nykyisinkin menetellään.

Selvyyden vuoksi ehdotetaan pykälän 3 momentissa säädettäväksi, että myös sotilasavustuslain (781/93) 13 §:n nojalla annettu sotilasavustus vähennettäisiin kulloinkin maksettavan elatustuen määrästä. Mainitun säännöksen mukaan annetaan sellaiselle alaikäiselle lapselle, jonka elatukseen asevelvollinen on kuukausittain velvollinen osallistumaan tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman kirjallisen sopimuksen perusteella, jollei lapsi ole asevelvollisen huollettavana, sotilasavustuksena sanotussa päätöksessä tai sopimuksessa vahvistettu määrä, mikäli asevelvollinen ei kykene sitä tuloistaan tai varoistaan maksamaan. Sotilasavustus maksetaan kuukausittain pääsääntöisesti sen kuukauden alusta, jona sitä on haettu, sen kuukauden loppuun, jona asevelvollinen on kotiutettu. Sotilasavustuksen vähentäminen elatustuen määrästä saattaa käytännössä merkitä sitä, että elatustukea ei lainkaan makseta, sillä sotilasavustus on yleensä vähintään elatustuen suuruinen.

Jos oikeus elatustukeen päättyy kesken kalenterikuukauden, elatustuen määrä olisi täysimääräistä tukea alhaisempi sen vuoksi, että tukea maksettaisiin pykälän 4 momentin mukaan vain siihen päivään asti, jolloin oikeus tukeen päättyy. Säännös on yhteydessä

12 §:ään, jossa täsmennettäisiin sitä, milloin oikeus elatustukeen päättyy.

4 luku. **Elatustuen hakeminen, myöntäminen ja maksaminen**

9 §. *Elatustuen hakeminen ja myöntäminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, kuka voi hakea elatustukea. Oikeus hakemuksen vireille panoon olisi lapsen huoltajalla, holhoojalla ja uskotulla miehellä. Jos lapsi on vanhempiensa tai muiden henkilöiden yhteisessä huollossa, tarkoitus on, että tukihakemuksen tekee se huoltaja, jonka luona lapsi asuu. Oikeus elatustuen hakemiseen olisi myös henkilöllä, joka tosiasiallisesti huolehtii lapsesta olematta lapsen oikeudellinen huoltaja. Uutta nykyiseen sääntelyyn verrattuna on, että hakemuksen voisi tehdä myös 15 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva lapsi itse.

Esillä on ollut myös ajatus, että elatusvelvolliselle voitaisiin säätää mahdollisuus elatustuen hakemiseen. Elatustuen maksaminen olisi monesti elatusvelvollisen edun mukaista, sillä hänellä olisi mahdollisuus vapautua elatusavun suorittamisesta kunnan maksaman elatustuen osalta. Tällaista mahdollisuutta ei ole, jos lapsen huoltaja ei hae elatustukea, vaan käyttää oikeuttaan periä elatusavut itsenäisesti ulosottotoimin. Käytännön syyt puoltavat kuitenkin sitä, että elatustuen hakemisoikeutta ei laajennettaisi koskemaan elatusvelvollisia. Elatustukijärjestelmän toiminta edellyttää lapsen huoltajan myötävaihtelusta, jota ei ehkä esiinny, jos aloite maksamiseen tulee elatusvelvollisen taholta. Huoltajan hallussa on esimerkiksi täytännönpanoasiakirja, jonka perusteella elatusapua voidaan periä. On myös periaatteellista kannalta arveluttavaa, jos elatusavun perimisoikeus siirrettäisiin vastoin huoltajan tahtoa kunnan toimielimelle, kuten voisi tapahtua, jos elatustuki myönnettäisiin elatusvelvollisen hakemuksesta.

Elatustuen myöntäminen elatusavun lainminlyönnin perusteella vaikuttaa elatusvelvollisen oikeusasemaan siinä määrin, että hänellä pitäisi olla mahdollisuus tulla kuuluksi hakemuksen johdosta. Lapsen etu puolestaan vaatii, että tuki on saatava maksuun kohtuullisessa ajassa hakemuksen tekemisestä. Pykälän 2 momentin mukaan pääsääntö olisi, että elatusvelvollista on kuultava, mutta poikkeuksellisesti tuki voitaisiin myöntää

elatusvelvollista kuulemattakin. Tämä tulisi kysymykseen, kun elatusvelvollisen olinpaikkaa ei tiedetä. Elatustukihakemusta ei tarvitsisi antaa tiedoksi sijaistiedoksiantona. Kuulematta jättäminen ei juurikaan vaarantaisi elatusvelvollisen etua, sillä elatusapua ei yleensä ole mahdollista periä elatusvelvolliselta, joka on tietymättömissä. Kun elatus-tuki on myönnetty elatusvelvollista kuulematta, elatusvelvolliselle tulisi tiedottaa siitä niin pian kuin se on mahdollista. Elatustuen myöntäminen elatusvelvollista kuulematta ei enää edellyttäisi sitä, että lapsi on joutunut tai joutumassa elatuksen puutteeseen.

10 §. Elatustuen nostaja. Pykälän mukaan elatustuki maksettaisiin pääsääntöisesti tuen hakijalle. Lapsen edun niin vaatiessa tuki voitaisiin maksaa muulle toimielimen sopivaksi katsomalle henkilölle, joka 9 §:n mukaan olisi oikeutettu hakemaan tukea. Kysymykseen tulisi siis myös 15 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva lapsi itse.

Toimielimellä olisi velvollisuus kuulla tuen aikaisempaa nostajaa ennen nostajan vaihdosta koskevan päätöksen tekemistä. Tästä säädettäisiin varmuuden vuoksi pykälän 2 momentissa, vaikka kuulemisvelvollisuus voidaan johtaa myös hallintomenettelylain (598/82) 15 §:stä.

11 §. Elatustukipäätöksen tiedoksiantaminen. Elatustukipäätöksen tiedoksiantamista koskevan erityissääntönsä tarkoituksena on painottaa asianosaisen oikeutta saada viipymättä tieto päätöksestä, joka koskee hänen etuaan, oikeuttaan tai velvollisuuttaan. Päätös voi koskea elatustuen myöntämistä, lakkauttamista, tuen määrän muuttamista, nostajan vaihtamista, takaisinperintää nostajalta tai elatustukivelasta vapauttamista. Tiedoksiantamiseen sovellettaisiin sosiaalihuoltolain 45 §:n 3 momenttia. Sen mukaan toimielimen alaisen viranhaltijan päätös voidaan toimittaa tiedoksi virkakirjeessä postitse, ja tiedoksisaannin katsotaan pääsääntöisesti tapahtuneen seitsemäntenä päivänä päätöksen postittamisesta. Muutoin tiedoksiantoon sovelletaan tiedoksiannosta hallintoasioissa annettua lakia (232/66). Pykälä vastaa nykyisen lain 17 §:ää.

12 §. Elatustuen maksatuksen alkaminen ja päättyminen. Pykälän 1 momentin mukaan elatustuki myönnettäisiin pääsääntöisesti hakemiskuukauden alusta ja erityisestä syystä enintään kolmelta kuukaudesta taannehtivasti kuten nykyisinkin. Erityinen syy elatustuen maksamiseen taannehtivasti voisi olla esi-

merkiksi elatusaputuomion viipyminen tai se, että elatustuen hakijalla on ollut perusteltu aihe luottaa siihen, että elatusvelvollinen suorittaa elatusavun myöhästymisestä huolimatta. Elatustuen hakijan taloudellisilla ja muilla olosuhteilla voisi myös olla merkitystä, kun harkitaan tuen maksamista taannehtivasti.

Elatustuen maksamisen edellytysten tulisi olla olemassa sen kuukauden alkaessa, jolta elatustukea aletaan maksaa. Esimerkiksi avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle alettaisiin maksaa elatustukea aikaisintaan hänen syntymäkuukauttaan seuraavan kuukauden alusta. Laiminlyöntiperusteista tukea voitaisiin maksaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltävän kuukauden aikana elatusavun suorittamisvelvollisuus on alkanut. Tukea ei luonnollisestikaan voitaisi maksaa sellaiselta kuukaudesta, jonka alkaessa on olemassa jokin 6 §:ssä tarkoitetuista elatustuen maksamisen esteistä.

Nykyisin elatustuen maksaminen päättyy elatusturvalain 14 §:n 2 momentin mukaan pääsääntöisesti sen kuukauden lopussa, jonka aikana lapsi täyttää 18 vuotta. Vanheman velvollisuus suorittaa elatusapua lakkaa kuitenkin jo sinä päivänä, jolloin lapsi saavuttaa sanotun iän. Näin ollen laiminlyöntiperusteinen tuki maksetaan viimeiseltä maksukuukaudesta osittain ei-korvattavana, koska elatusapua ei voida periä ajalta, jolloin se ei enää eräänny. Sen sijaan, jos elatusvelvollisuus lakkaa sopimuksen tai tuomion mukaan ennen kuin lapsi täyttää 18 vuotta, myös elatustuen maksaminen päättyy jo tuona päivänä. Kyseessä voi olla esimerkiksi syystä tai toisesta vain määräajaksi vahvistettu elatusapu. Nykyisestä laista ei ilmene, milloin elatustuen maksaminen päättyy, jos elatusavun suorittamisvelvollisuus lakkaa suoraan lain nojalla ennen kuin lapsi täyttää 18 vuotta. Näin voi tapahtua esimerkiksi lapsen tai elatusvelvollisen kuollessa.

Pykälän 2 momentin tarkoituksena on selkeyttää ja yhdenmukaistaa elatustuen maksamisen lakkaamista koskevaa sääntelyä. Elatustukea maksettaisiin kaikissa tapauksissa enintään siihen päivään asti, jona lapsi täyttää 18 vuotta, ellei tuen maksamiseen vaikuttavissa seikoissa sitä ennen ole tapahtunut sellaisia muutoksia, että maksaminen lopetetaan. Olosuhteiden muuttumisen johdosta tehtävästä elatustuen tarkistuksesta ja elatustuen lakkauttamisesta säädettäisiin lain 14 §:ssä.

13 §. Maksamisaika ja maksutapa. Pykälän 1 momentin mukaan elatustuen maksamisaika säilyisi nykyisen lain 18 §:n mukaisena. Maksutapaa ehdotetaan yhdenmukaistettavaksi vastaamaan muiden lapsiperheiden etuuksien kuten lapsilisän ja lasten kotihoidon tuen maksutapaa. Etuus maksettaisiin maksun saajan ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Jos elatustuen nostaja haluaisi elatustuen toimitettavaksi kotimaassa sijaitsevasta rahalaitoksesta edelleen ulkomaille, hänen tulisi itse huolehtia siirrosta ja siitä aiheutuvista kustannuksista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi poikkeuksellisesta maksuajasta ja -tavasta. Tilanteilla, joissa tilille maksaminen ei ole mahdollista, tarkoitetaan esimerkiksi pankkilakon aiheuttamaa estettä normaalille maksatukselle. Erityisenä syynä pidetään esimerkiksi maksatuksessa tapahtunutta virhettä tai muuta häiriötä. Jos elatustuki maksettaisiin muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla maksutavalla, tukierä olisi nostettava kuuden kalenterikuukauden kuluessa. Muussa tapauksessa se pääsääntöisesti menetettäisiin. Nykyisen lain 18 §:n 2 momentin mukaan nostaja voi menettää elatustuen, jota ei ole nostettu kolmen kuukauden kuluessa siitä kun se olisi voitu nostaa.

Jos yksittäinen elatustukierä jäisi 30 markkaa pienemmäksi, sitä ei 3 momentin mukaan maksettaisi. Näin välttyttäisiin hyvin pienien elatustukierien maksatuksesta aiheutuvalta työltä ja kustannuksilta.

14 §. Elatustuen tarkistaminen ja lakkauttaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin elatustuen maksamisedellytysten tarkistamisesta ja tuen lakkauttamisesta tai sen määrän muuttamisesta muuttuneiden olosuhteiden perusteella.

Nykyinen sääntely johtaa siihen, että laiminlyöntiperusteisen elatustuen maksaminen saattaa jatkua vuodesta toiseen, kunnes kaikki aikanaan erääntyneet elatusavut ovat tulleet korvatuiksi. Näin tapahtuu silloinkin, kun elatusvelvolliselta saadaan perityksi säännöllisesti vähintään kuukausittain erääntyvän elatusavun määrää vastaava summa.

Pykälän 2 momentin mukaan elatustuen maksaminen voitaisiin lopettaa, jos on todennäköistä, että vastaisuudessa elatusvelvolliselta saadaan perityksi vähintään elatusavun kuukausimaksua vastaava määrä. Tarkoitus on, että toimielin voisi harkintansa mukaan lopettaa tuen maksamisen lähinnä

silloin, kun perintä on usean kuukauden ajan ollut edellä tarkoitettulla tavalla tuloksesta eikä ole aihetta olettaa, että tilanne tulisi muuttumaan lähikuukausina. Merkitystä ei olisi sillä, kertyvätkö suoritukset ulosoton kautta vai huolehtiiko elatusvelvollinen niistä vapaaehtoisesti. Lapsella olisi luonnollisesti oikeus uudelleen päästä elatustuen piiriin, jos elatusvelvolliselta perittävät elatusavut eivät riittäisi vastaamaan elatusavun kuukausimaksun määrää.

Vaikka elatustuen maksaminen lopetettaisiin, kunnalla säilyisi kuitenkin 15 §:n 2 momentin nojalla oikeus ja velvollisuus periä elatusavut niin kauan kuin korvattavaa elatustukisaataavaa on jäljellä. Perittyjen varojen jakoon sovellettaisiin 18 §:ää, mikä merkitsi, että lapsen saatavan korvaukseksi tilitettäisiin säännöllisesti vähintään kuukausittain erääntyvän elatusavun määrää vastaava osuus elatusvelvolliselta perityistä elatusavuista.

Pykälän 3 momentti vastaa nykyisen lain 16 §:n 2 momenttia. Sen tarkoituksena on pyrkiä vähentämään elatustuen väärinkäyttömahdollisuuksia tilanteissa, joissa lapsen äiti on vastustanut isyyden selvittämistä yksinomaan saadakseen elatustukea, vaikka lapsen biologinen isä tosiasiallisesti osallistuu lapsen elatukseen.

5 luku. Elatusavun periminen

15 §. Oikeus elatusavun perimiseen. Pykälään ehdotetaan sisällytettäväksi kaikki elatusavun perimisoikeuteen liittyvät normit, jotka sisältyvät nykyisen lain 19, 20 ja 24 §:ään. Niiden asiallinen sisältö säilyisi pääosin nykyisellään.

Pykälän 1 momentin mukaan elatustuen myöntäminen ei vaikuttaisi elatusavun maksamisvelvollisuuteen. Toimielimellä olisi oikeus saada se osa elatusavusta, joka vastaa maksetun elatustuen määrää. Lapsella olisi oikeus saada elatustuen ylittävä osa elatusavusta.

Pykälän 2 momentin mukaan yksinomainen oikeus kaikkien maksamatta olevien elatusapujen perintään siirtyisi toimielimelle sen jälkeen, kun elatustuki on myönnetty elatusavun laiminlyönnin perusteella. Tämä oikeus säilyisi toimielimellä kunnes elatusvelvolliselta on saatu perityksi kaikki maksetut elatusavut, joiden korvaamisvelvollisuus ei ole 16 §:n mukaan vanhentunut tai joiden osalta häntä ei ole 20 §:n nojalla vapautettu

korvausvelvollisuudesta. Toimielimen yksinomainen perimisoikeus tarkoittaa, että toimielimellä on myös velvollisuus kaikkien maksamatta olevien elatusapujen perintään siten kuin lain 17 §:ssä tarkemmin säädetäisiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, minkä kunnan toimielimelle perimisoikeus kuuluisi silloin, kun elatustukea on maksettu eri aikoina useammasta kuin yhdestä kunnasta. Perimisoikeus kuuluisi sen kunnan toimielimelle, joka on viimeksi myöntänyt elatustukea. Säännös vastaa pääosin voimassa olevan lain 24 §:ää. Ehdotettu säännös poikkeaa nykyisestä siten, että perimisoikeus ja samalla elatustukiasiakirjat siirtyisivät elatustuen nostajan uuteen kotikuntaan silloinkin, kun elatustukea on edellisessä kunnassa maksettu muulla kuin elatusavun laiminlyönnin perusteella, esimerkiksi määräaikaaisesti voimassa olevan niin kutsutun nollasopimuksen nojalla.

16 §. Elatustukisaatavan vanhentuminen. Yleisperusteluissa selostetuista syistä elatustukisaatavan vanhentumisaika ehdotetaan säädettäväksi viideksi vuodeksi laskettuna tuen maksamisvuoden päättymisestä. Elatustukisaatava raukeaisi viidennen kalenterivuoden päätyessä. Esimerkiksi vuonna 1998 elatusvelvolliselta ei voitaisi periä elatusapua sellaisen elatustuen korvaukseksi, joka on maksettu vuoden 1992 aikana.

Jos elatustukisaatavan vakuudeksi oli annettu pantti, kyseinen vakuus voitaisiin kuitenkin 2 momentin mukaan käyttää velan suoritukseen vanhentumisaajan jälkeenkin. Niin ikään, jos ennen vanhentumista oli toimitettu ulosmittaus tai elatustukisaatava oli valvottu konkurssissa tai julkisessa haasteessa velkojille, elatustukisaatava voitaisiin periä ulosmitatuista, konkurssiin luovutetuista tai niistä varoista, joista julkisessa haasteessa ilmoitetut saatavat on suoritettava.

17 §. Elatusavun periminen ulosottotoimin. Toimielin on vastuussa elatusavun perimisestä paitsi oman elatustukisaatavansa myös lapselle kuuluvan elatusavun osalta. Näin ollen sille on perusteltua asettaa verrattain vahva velvoite ryhtyä perimistöimiin. Nykyisen lain 22 §:n 1 momentin mukaan elatusavun perintään ulosottotoimin on ryhdyttävä välittömästi, ellei elatusvelvollinen ole enintään kuukaudeksi asetetun määräajan päätyttyä suorittanut erääntyneitä elatusapuja tai asettanut hyväksyttävää vakuutta niiden suorittamisesta.

Ehdotettu pykälä vastaisi pääosin nykyistä sääntelyä. Toimielimen tulisi asettaa elatusvelvolliselle kohtuullinen määräaika erääntyneiden elatusapujen suorittamiseen. Määräajan kohtuullisuutta arvioitaessa voisi enintään kuukausi edelleen olla lähtökohtana, mutta pitempikin määräaika voisi erityisistä syistä tulla kysymykseen.

Toimielimen ei tulisi ryhtyä ulosottoperintään, jos elatusvelvollinen alkaa riittävässä määrin suorittaa elatusapua vapaaehtoisesti. Riittävänä suorituksena voitaisiin pitää sitä, että elatusvelvollinen suorittaa säännöllisesti kuukausittain vähintään määrän, joka vastaa erääntyvää elatusapua. Sen lisäksi hänen tulisi ainakin jossain määrin myös lyhentää aiemmin erääntynyttä elatusapuveikaa. Jos vapaaehtoisessa suorituksessa ilmenisi viivästyksiä tai muita häiriöitä, ulosottoperintä tulisi käynnistää viipymättä.

Ulosottoperintään ei tarvitsisi ryhtyä myöskään silloin, kun on aivan ilmeistä, että se jäisi tuloksettomaksi. Perinnän tuloksettomuutta voitaisiin pitää ilmeisenä esimerkiksi silloin, kun elatusvelvollisen tiedetään elävän toimeentulotuen varassa.

18 §. Perittyjen varojen jako elatusavun saajan ja kunnan välillä. Pykälässä säädettäisiin siitä, missä järjestyksessä elatusvelvolliselta perityt varat jaetaan lapsen elatusapusaatavan ja kunnan maksaman elatusavun korvaukseksi. Voimassa olevan lain 23 §:n mukaan elatusvelvolliselta perityistä elatusapumaksuista suoritetaan ensin elatusavun nostamiseen oikeutetulle se osa erääntyneistä elatusavuista, joka ylittää maksettujen elatustukierien määrän. Loppuosa kertyneistä varoista käytetään maksettujen elatustukierien korvaukseksi. Elatusturvalain 23 §:n mukaan lapsen saatavalla on aina etusija kunnan saatavaan nähden, eikä merkitystä ole sillä, miten kauan sitten lapsen saatava on erääntynyt maksettavaksi. Ulosottolain 4 luvun 6 §:n 4 momenttiin sisältyvä palkan ja eläkkeen ulosmittausta rajoittava niin kutsuttu kolmen vuoden sääntö merkitsee kuitenkin poikkeusta elatusturvalain 23 §:n jakosääntöön. Palkasta ja eläkkeestä ei saa ulosmitata elatusapua, jonka erääntymisestä on kulunut yli kolme vuotta. Jos kunnan elatustukisaatava on erääntynyt alle kolme vuotta ennen ulosmittauksen toimitamista, se saa etusijan kolme vuotta vanhempaan lapsen saatavaan nähden.

Perittyjen varojen jakoa koskeva sääntely ehdotetaan uudistettavaksi kokonaan. Pykä-

län johtolause merkitsee, että elatusvelvollisella ei olisi oikeutta itse määrätä, minkä kuukauden elatusapua hänen mahdolliset vapaaehtoiset suorituksensa koskevat, jos kunta perii häneltä elatusapua laiminlyöntiperusteisen elatustuen myöntämisen jälkeen. Toisin sanoen kauppakaaren 9 luvun 5 §:stä ilmenevä niin kutsuttu optio-oikeus väistyisi sinä aikana, jolloin kunnalla on oikeus periä elatusapua sen johdosta, että lapselle on maksettu elatustukea elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella. Käytännössä optio-oikeutta lienee käytetty varsin vähän. Optio-oikeuden poistaminen kysymyksessä olevissa tilanteissa on kuitenkin perusteltua, sillä periaatteessa se antaa elatusvelvolliselle mahdollisuuden kohdentaa maksusuorituksiaan siten, että elatusavun perintä kokonaisuudessaan vaikeutuu. Jos optio-oikeuden käyttö yleistyisi, siitä aiheutuisi lisäksi huomattavia hankaluuksia perinnän seurannalle ja perittyjen varojen jaolle.

Pykälän 1 momentin mukaan määräytyisi se järjestys, jossa kukin elatusvelvolliselta saatu elatusapuerä tilitetään lapsen elatusapusaatavan ja kunnan elatustukisaatavan korvaukseksi. Lapsen saatavalla tarkoitetaan sitä rahamäärää, jota vastaavaa osuutta lapsi ei ole saanut elatustukena.

Momentin 1 kohdan mukaan ensimmäiseksi katettaisiin sellainen lapsen saatava, jonka erääntymisestä on kulunut enintään yksi vuosi. Viittaus velkojen maksunsaantijärjestyksestä annetun lain (1578/92) 4 §:ään merkitsee, että kyseinen vuoden määräaika laskettaisiin ulosmittauksen toimittamispäivästä, jos saatava on peritty ulosoton kautta. Tältä osin sääntely on yhdenmukainen nykyisen käytännön kanssa. Uutta nykyiseen sääntelyyn verrattuna olisi, että yhden vuoden määräaika koskisi myös elatusvelvollisen vapaaehtoisia suorituksia. Vapaaehtoisella suorituksella katettaisiin sellaista lapsen saatavaa, joka on erääntynyt maksettavaksi viimeisen vuoden aikana ennen kuin suoritus on saapunut toimielimelle. Määräajan laskeamista koskeva ohje sisältyisi pykälän 2 momenttiin.

Sen jälkeen, kun 1 kohdassa tarkoitettu yhden vuoden saatava on kokonaan tullut korvatuksi, perittyjä varoja käytettäisiin 2 kohdan mukaan elatustuen myöntämiskaudena tai sen jälkeen erääntyneiden lapsen saatavien korvaukseksi. Myöntämiskaudella tarkoitetaan sitä kuukautta, jonka alusta tukea on 12 §:n mukaisesti alettu maksaa.

Jos 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua lapsen saatavaa ei ole, perityt varat käytettäisiin 3 kohdan mukaan kunnan elatustukisaatavan korvaukseksi. Näin meneteltäisiin vain, jos varat on peritty ennen kuin elatustukisaatava on 16 §:n mukaisesti vanhentunut.

Jos elatusvelvolliselta perittyjä varoja on jaettava sen jälkeen, kun kunnan elatustukisaatava on kokonaan korvattu tai muutoin poistunut, näillä varoilla katettaisiin 4 kohdan mukaan sellaista lapsen saatavaa, joka on erääntynyt ennen elatustuen myöntämistä.

Pykälän 1 momentin mukaista perittyjen varojen jakojärjestystä noudatettaisiin kaikissa tapauksissa. Merkitystä ei olisi sillä, ovatko jaettavat varat kertyneet ulosoton kautta vai elatusvelvollisen vapaaehtoisina suorituksina. Tästä säädettäisiin pykälän 2 momentissa.

Ulosottolain kolmen vuoden sääntö vaikuttaisi edelleen siten, että palkasta tai eläkkeestä ulosmitattuja varoja ei voida käyttää sellaisen elatusapu- tai elatustukisaatavan korvaukseksi, jonka erääntymisestä on ulosmittauksen toimittamisajankohtana kulunut yli kolme vuotta. Selvyyden vuoksi tästä säädettäisiin pykälän 3 momentissa. Palkan ulosmittauksesta kertyneillä varoilla katettaisiin 2 kohdassa tarkoitettua lapsen saatavaa vain, jos sen erääntymisestä on kulunut alle kolme vuotta. Jos tällaista lapsen saatavaa ei ole, palkan ulosmittauksesta kertyneet varat käytettäisiin sellaisen elatustukisaatavan korvaukseksi, jonka erääntymisestä on kulunut alle kolme vuotta, mikäli tällaista elatustukisaatavaa on jäljellä.

19 §. Perittyjen varojen jako kuntien kesken. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, miten elatustuen korvaukseksi kuuluvat varat jaetaan eri kuntien maksamien elatus-tukien korvaukseksi. Vastaava säännös sisältyy nykyisin lapsen elatuksen turvaamisesta annetun asetuksen (182/77) 11 §:ään. Yleisperusteluissa mainitusta syystä säännös ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin.

Elatustuen korvaukseen käytettävissä olevat varat jakaisi nykyiseen tapaan se kunta, joka on viimeksi myöntänyt elatustukea. Ne jaettaisiin korvaamatta olevien elatustukimäärien mukaisessa suhteessa. Nykyisin jako tapahtuu samassa suhteessa, missä kukin kunta on aikanaan maksanut elatustukea. Jakoperusteen muutos on yhteydessä elatus-tukivelan vanhentumista koskevaan ehdotukseen. Kun perittyjä varoja jaetaan kuntien kesken, ei ole tarkoituksenmukaista ottaa

huomioon sellaisia elatustukierä, jotka ovat vanhentuneet tai poistuneet esimerkiksi sen johdosta, että elatusvelvollinen on vapautettu korvaamasta niitä.

20 §. Elatusavun perimättä jättäminen elatustuen korvaukseksi. Nykyisen lain 21 §:n mukaan elatusavun perimistä elatustuen korvaukseksi ei toimiteta siltä osin kuin elatusavun maksamatta jättäminen on johtunut elatusvelvollisen sairaudesta, vammaisuudesta, sellaisesta työttömyydestä, johon hän ei itse ole ollut syyppää, taikka muusta niihin verrattavasta syystä. Elatusvelvollisella on oikeus vapautua tukivelasta vain siltä osin kuin hän on ollut edellä mainitusta syystä maksukyvytön silloin, kun laiminlyönti on tapahtunut.

Perusteet, joiden mukaan elatusvelvollisella on oikeus vapautua elatustukivelasta, ehdotetaan säilytettäväksi edelleen kohtalaisen tiukkoina. Niiden väljentämiseen ei ole aihetta, koska elatustukivelka joka tapauksessa vanhenisi suhteellisen lyhyessä ajassa. Pykälä vastaisi nykyisen lain 21 §:ää muutoin paitsi että maksukyvyttömyyden syitä ei enää erikseen lueteltaisi. Sikäli kuin elatusvelvollinen on ollut tosiasiallisesti maksukyvytön elatusavun erääntyessä, vapautus tukivelasta tulisi myöntää.

Kunnalla on velkojan ominaisuudessa mahdollisuus luopua elatustukisaatavasta muillakin kuin laissa mainituilla perusteilla. Se voi harkintansa mukaan myöntää vapautuksen tukivelasta silloinkin, kun elatusavun laiminlyönti on aikanaan johtunut muusta syystä kuin elatusvelvollisen maksukyvyttömyydestä. Elatustukisaatavasta luopuminen voi olla tarkoituksenmukaista, jos on ilmeistä, että perintä jäisi tuloksettomaksi. Tällainen tilanne voi olla käsillä muun muassa silloin, kun elatusvelvollinen on osoittautunut pysyvästi maksukyvyttömäksi tai kun hän on kuollut ja hänen kuolinpesänsä on varaton.

6 luku. Elatustuen ja elatusavun takaisinperintä

21 §. Takaisinperinnän perusteet. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin perusteista, joilla elatustuki peritään takaisin tuen nostajalta. Vastaava säännös on nykyisen lain 26 §:ssä. Ensimmäisenä takaisinperintäperusteena olisi, että toimitus on maksanut elatustuen aiheuttomasti tai määrältään liian suurena. Merkitystä ei olisi sillä, mistä syystä virheel-

linen maksu on tapahtunut.

Toisena perusteena olisi se, että elatustuen nostaja on vastaanottanut elatusapua suoraan elatusvelvolliselta samalta ajalta, jolta tukea on maksettu. Nykyisin tuki voidaan periä takaisin vain silloin, kun nostaja on vastaanottanut elatusapua suoraan elatusvelvolliselta sen jälkeen, kun päätös elatustuen myöntämisestä on tehty. Näin ollen nostaja on voinut saada sekä elatusavun että elatustuen päällekkäin jopa usealta kuukaudelta etenkin silloin, kun tuki on myönnetty takautuvasti. Ehdotettu säännös poistaisi tämän epäkohdan. Jos elatusvelvollinen, joka on saanut tiedon elatustuen myöntämisestä, maksaisi elatusapua suoraan nostajalle elatustuen myöntämisen jälkeen, hänen menettelynsä olisi ehdotetun 15 §:n 2 momentin vastainen. Tämä merkitsee, että hän ei olisi täyttänyt maksuvelvollisuuttaan lain mukaisesti, joten kyseinen elatusapuerä voitaisiin periaatteessa periä häneltä toistamiseen. Koska tuen nostaja kuitenkin olisi saanut sanotun elatusapuerän ja samalta ajalta maksetun elatustuen haltuunsa, olisi perusteltua ensisijaisesti periä elatustuki takaisin nostajalta.

Pykälän 2 momentin mukaan elatustuen takaisinperintää koskevia säännöksiä sovellettaisiin myös sellaiseen elatusvelvolliselta perittyyn elatusapuun, joka on aiheettomasti suoritettu elatustuen saajalle, vaikka se olisi kuulunut kunnan elatustukisaatavan korvaukseksi. Takaisin peritty määrä käytettäisiin elatustukisaatavan korvaukseksi. Aiheettomasti maksettua elatusapua vastaava määrä vähennettäisiin elatusvelvolliselta perittävän elatustukivelan määrästä, jotta elatusvelvollinen ei joutuisi toistamiseen suorittamaan samaa elatusapuerää, joka hänestä riippumattomista syistä on virheellisesti suoritettu elatustuen saajalle. Näin meneteltäisiin silloinkin, kun aiheettomasti maksettu elatusapu jätettäisiin perimättä nostajalta 23 §:n nojalla.

22 §. Takaisinperinnän toteuttaminen. Elatustuen nostajalla olisi luonnollisesti mahdollisuus vapaaehtoisesti palauttaa oikeudettomasti maksettu tuki toimitusmaksulle. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten takaisinperintä toteutetaan, jos vapaaehtoista palautusta ei tapahdu. Vastaava säännös on nykyisen lain 27 §:n 1 momentissa. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan kuittaus vastaisuudessa erääntyvistä elatustukieristä olisi edelleen ensisijainen takaisinperintätapa. Kuittauksen edellytyksenä olisi, että kyseessä on sama

lapsi, jonka elatustuki on maksettu aiheettomasti sekä sama nostaja, joka on lapsen puolesta vastaanottanut aiheettomasti maksetun tuen. Tietylle lapselle aiheettomasti maksettua tukea voitaisiin periä kuittaamalla toisen lapsen elatustuesta vain, jos nostaja siihen suostuu.

Jos kuittausmahdollisuutta ei ole esimerkiksi sen vuoksi, että kyseiselle lapselle ei enää makseta elatustukea, tai jos kuittaamalla ei saada perityksi kaikkea aiheettomasti maksettua tukea, tuen nostaja voitaisiin velvoittaa toimielimen päätöksellä palauttamaan aiheettomasti maksettu tuki toimielimelle. Pykälän 2 momentin mukaan takaisinperintää koskeva toimielimen lainvoimainen päätös voitaisiin panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. Nykyisin toimielimen tulee tehdä takaisinperintää koskeva hakemus lääninoikeudelle. Vasta lääninoikeuden tekemä päätös on täytäntöönpanokelpoinen.

23 §. Takaisinperinnästä luopuminen. Pykälässä säädettäisiin takaisinperinnästä luopumisesta. Sitä koskevan päätöksen tekisi toimielin nostajan hakemuksesta tai omasta aloitteestaan eikä enää lääninoikeus kuten nykyisin. Toimielimen päätöksestä voitaisiin luonnollisesti valittaa lääninoikeuteen.

Perusteena takaisinperinnästä luopumiseen olisi ensinnäkin takaisinperinnän kohtuuttomuus nostajan olosuhteet huomioon ottaen. Kysymys olisi lähinnä kohtuuttomuudesta taloudellisessa mielessä, mutta muutkin seikat voivat aiheuttaa sen, että takaisinperintä olisi yksittäistapauksessa kohtuuton. Nostajan vilpittömästä mielestä ei sinänsä estäisi takaisinperintää, mutta sillä voisi olla merkitystä takaisinperinnän kohtuuttomuutta arvioitaessa. Sen sijaan takaisinperinnästä ei voitaisi kohtuuttomuusperusteella luopua, jos aiheuton maksaminen on johtunut tuen nostajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä. Toinen luopumisperuste olisi perittävän määrän vähäisyys. Peruste tulisi sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun oikeus elatustukeen on päättynyt kesken kalenterikuukauden, mutta tämä ei ole ollut toimielimen tiedossa siinä vaiheessa, kun tuki kyseiseltä kuukaudelta on maksettu.

7 luku. Erinäiset säännökset

24 §. Toimenpiteet elatusvelvollisuuden vahvistamiseksi. Lapsen yksityisoikeudellisen elatusvastuun järjestäminen on lähtökohteisesti hänen vanhempiensa vastuulla. Las-

tenvalvojalla on tosin isyyden vahvistamista koskevan kanteen yhteydessä oikeus vaatia myös elatusavun vahvistamista. Voimassa olevan elatusturvalain 36 §:n mukaan sosiaalilautakunnalla on lisäksi oikeus tietyin edellytyksin ajaa kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrään korottamiseksi.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yhdenmukaisesti nykyisen lain kanssa toimielimen oikeudesta ajaa kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrään korottamiseksi, kun lapsi on joutunut tai vaarassa joutua elatuksen puutteeseen. Tarkoitus on, että toimielin käyttäisi kannevaltaansa vain poikkeuksellisesti. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi silloin, kun lapsi on jäänyt vaille huoltajaa tai kun huoltaja ei jostakin syystä kykene omatoimisesti huolehtimaan elatusapuasian hoitamisesta.

Jos lapselle maksetaan elatustukea, on myös yhteiskunnan edun mukaista, että elatusavun määrä mahdollisimman hyvin vastaa elatusvelvollisen maksukykyä. Elatustukea alhaisempi elatusapu lisää elatustukimenoja, mutta niin voi käydä myös silloin, kun elatusavun määrä ylittää selvästi elatusvelvollisen maksukyvyn. Jos elatusavun kuukausimaksu on esimerkiksi 1 000 markkaa, ja elatusvelvolliselta saadaan perityksi vain työttömyysturvan lapsikorotus, se suoritetaan kokonaisuudessaan lapselle, minkä lisäksi tämä saa puuttuvan osan erääntyvästä elatusavusta kuukausittain elatustukena. Tällöin elatustukisaatavan korvaukseksi ei voida lainkaan periä elatusapua. Elatustukisaatava saattaa viime kädessä jäädä kokonaan yhteiskunnan vastattavaksi, sillä elatusvelvollisella olisi mahdollisuus 20 §:ssä mainituin edellytyksin saada vapautus tukivelasta. Tilanne olisi toinen, jos elatusavun kuukausimaksu olisi alennettu vastaamaan elatusvelvollisen maksukykyä. Silloinkin lapselle suoritettaisiin kuukausittain se määrä, joka elatusvelvolliselta saataisiin perityksi, mutta elatustukena maksettaisiin vain täysimääräisen elatustuen ja vahvistetun elatusavun erotus. Tuki maksettaisiin ei-korvattavana, jolloin elatustukivelkaa ei kertyisi. Tältä osin säästytäisiin myös vapautushakemuksen käsittelyltä. Elatusavun alentaminen sopimusteitse onkin yleistynyt huomattavasti viime vuosina. On kuitenkin huomattava, että ne lapset, joiden huoltajat eivät suostu elatusavun alentamiseen sopimusteitse, ovat muita edullisemmassa asemassa. Elatusavun alentaminen kanneteitse voisi muuttaa tilannetta, mutta

elatusvelvollisilla ei aina ole riittävästi kiinnostusta siihen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yhdenmukaisesti nykyisen lain kanssa, että toimielimellä olisi oikeus ajaa kannetta elatusavun määrän korottamiseksi, jos lapselle maksetaan elatustukea. Edellä esitetyistä syistä ehdotetaan lisäksi, että toimielin voisi ajaa kannetta myös elatusavun alentamiseksi, jos lapselle maksetaan elatustukea. Elatusavun alentamiskanteen nostaminen voisi olla perusteltua, jos elatusavun määrä näyttää elatusvelvollisen maksukyvyistä saatujen tietojen perusteella ilmeisesti ylimitoitetulta eikä sitä saada sopimuksin alennetuksi. Tarkoitus on, että elatusavun alentamiskanteen nostaisi kuitenkin ensisijaisesti elatusvelvollinen itse. Elatusvelvollinen ei voisi edellyttää, että toimielin ajaisi kannetta hänen puolestaan. Lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n 3 momenttia tarkistettaisiin vastaamaan ehdotettua säännöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan toimielimen tulisi varata sekä lapsen huoltajalle että elatusvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi ennen pykälässä tarkoitettua kanteen nostamista. Tarkoitus on, että mahdollisuudet elatussopimuksen aikaansaamiseksi selvitetäisiin aina ennen kanteen nostamista.

25 §. *Muutoksenhaku.* Muutoksenhausta säädetään nykyisen lain 38 §:ssä. Sen mukaan sosiaalilautakunnan päätökseen haetaan muutosta lääninoikeudelta siinä järjestyksessä kuin muutoksenhausta hallintoasioissa (154/50) on säädetty. Valituskirja voidaan valitusajan kuluessa toimittaa myös sosiaalilautakunnalle, jonka on viipymättä lähetettävä se lausuntonsa ohella lääninoikeudelle. Säännös vastaa asiallisesti sosiaalihuoltolain 46 §:n 1 momenttia, joka tosin ei sisällä viittausta muutoksenhausta hallintoasioissa annettuun lakiin.

Elatusturvalaissa ei sen sijaan ole sosiaalihuoltolain 45 §:ää vastaava säännöstä eikä viittausta sanottuun säännökseen. Kyseisen säännöksen 1 momentti sisältää toimielimen alaisen viranhaltijan päätöstä koskevan valituskiellon. Sen 2 momentissa säädetään viranhaltijan päätöksen saattamisesta toimielimen ratkaistavaksi ja 3 momentissa viranhaltijan päätöksen tiedoksiantamisesta. Kunnan järjestämiä sosiaalipalveluja koskevien erityislakien muutoksenhakusäännöksissä viitataan säännönmukaisesti sosiaalihuoltolain muutoksenhakusäännöksiin. Myös ehdotetun pykälän 1 momenttiin sisällytettä-

siin samoin viittaus sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpanosta samaan tapaan kuin nykyisen lain 38 §:n 2 momentissa.

Pykälän 3 momenttiin sisältyisi valituskieltoa koskeva säännös, joka asiallisesti vastaa nykyisen lain 38 §:n 3 momenttia. Lääninoikeuden päätöksestä ei olisi jatkovalitusmahdollisuutta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

26 §. *Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus.* Elatusavun perinnän ja elatustuen maksutuksen oikeellisuuden kannalta on tärkeää, että toimielimellä on riittävät ja tarpeelliset tiedot niin elatusvelvollisen kuin myös lapsen kuloisistakin olosuhteista. Tarvittavat tiedot ovat usein saatavissa joko elatustuen nostajalta, lapsen huoltajalta tai holhoojalta tai sitten elatusvelvolliselta. Siksi on perusteltua edellyttää, että nämä myös tosiasiallisesti luovuttavat hallussaan olevat tiedot toimielimen käyttöön.

Pykälän 1 momentin mukaan elatustuen nostajan, lapsen huoltajan ja holhoojan olisi annettava toimielimelle elatusavun perimiseksi tarvittavia tietoja ja selvityksiä kuten nykyisinkin.

Pykälän 2 momentin mukaan nostaja olisi velvollinen välittömästi ilmoittamaan elatustuen maksamiseen vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuneista muutoksista toimielimelle. Ilmoitettavat muutokset voivat koskea ehdotetun lain 5 §:n mukaisten elatustuen maksamisen edellytysten ja 6 §:n mukaisten esteiden lisäksi esimerkiksi lapsen muuttamista ulkomaille, lapsen kuolemaa sekä elatusavun määrässä tapahtuneita muutoksia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin elatusvelvollisen velvollisuudesta antaa toimielimelle selvitys muun muassa olinpaikastaan ja maksukykyysnä vaikuttavista seikoista. Määräaika selvityksen antamiseksi tulisi asettaa kohtuulliseksi, jotta elatusvelvollisella olisi tosiasiallisesti mahdollisuus vastata selvityspyyntöön. Selvitys voitaisiin antaa joko kirjallisesti tai suullisesti, sen mukaan kuin toimielin selvityspyynnössään edellyttää. Ehdotettu säännös vastaa nykyisen lain 22 §:n 2 momenttia.

27 §. *Rangaistussäännökset.* Elatusturvalailla luovuttiin työlaitosseuraamuksesta eli velvollisuudesta korvata suorittamatta jäänyt elatusapu työllä. Työlaitosseuraamuksen sijaan elatusavun perintää pyrittiin turvaamaan lain 41 §:n rangaistussäännöksillä.

Elatusturvarikoksesta säädetään 41 §:n 1 momentissa. Rikoksen tekotapoja ovat tahallinen omaisuuden hävittäminen ja kätkeminen, toisen velkojan suosiminen ja muu maksukyvyyn heikentäminen sekä ulosoton vaikeuttaminen olinpaikan salaamisella taikka väärien tai harhaanjohtavien tietojen antamisella työpaikasta, varallisuudesta tai muusta maksukykyyn vaikuttavasta seikasta. Mainitut teot toteuttavat elatusturvarikoksen tunnusmerkistön, jos elatusvelvollinen on syylistynyt niihin sen jälkeen, kun hän on saanut tiedon elatustuen myöntämisestä. Rangaistuksena on sakko tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa on uudistettu muun muassa velallisen rikoksia koskevat säännökset tavalla, joka vaikuttaa elatusturvalain 41 §:n 1 momentin soveltamisalaan. Säännökset sisältyvät rikoslain uudistettuun 39 lukuun. Näin ollen elatusturvarikosta koskeva säännös ei enää nykyisessä muodossaan ole asianmukainen. Rangaistussäännöksen asemesta pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus keskeisimpiin kysymyksen tuleviin rikoslain säännöksiin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin elatusturvarikkomuksesta. Kriminalisoinnin tarkoituksena on tehostaa 26 §:n 1 ja 3 momentin mukaisen tietojenantovelvollisuuden täyttämistä. Elatusvelvollisen osalta säännös vastaisi nykyisen lain 41 §:n 2 momenttia paitsi että rangaistukseksi voitaisiin tuomita vain sakkoa eikä enää vankeutta kuten nykyisin.

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on kriminalisoitu nykyisen lain 42 §:n 2 momentissa ja elatustuen oikeudeton nostaminen 43 §:ssä. Vastaavia rangaistussäännöksiä ei enää sisällytettäisi lakiin, vaan teot arviotaisiin rikoslain säännösten mukaan. Soveltaviksi voisivat tulla esimerkiksi petosta koskeva rikoslain 36 luvun 1 § tai kavallusta koskeva 28 luvun 4 §.

28 §. Ulosmittaus- ja siirtokielto. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi samansisältöinen ulosmittaus- ja siirtokielto kuin nykyisen lain 44 §:ssä on. Kielto on tarpeen siksi, että elatustuki on lapsen tuloa ja se on tarkoitettu käytettäväksi yksinomaan hänen elatukseen.

29 §. Poikkeaminen laista. Pykälä vastaa asiallisesti nykyisen lain 46 §:ää. Säännöksen sanamuotoa ehdotetaan kuitenkin ajanmukaistettavaksi.

30 §. Tarkemmat säännökset. Ehdotettu-

jen muutosten toteutuessa huomattava osa nykyisin lapsen elatuksen turvaamisesta annettuun asetukseen sisältyvistä säännöksistä kävisi tarpeettomiksi. Näin tapahtuisi ainakin passin myöntämiskieltoa ja palkanpidätystä koskeville asetuksen säännöksille. Asetuksella olisi kuitenkin mahdollisesti edelleen tarpeen antaa yksityiskohtaisempia määräyksiä lain täytäntöönpanosta. Sen vuoksi lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi asetuksenantovaltuutusta koskeva säännös.

8 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momentti sisältää voimaantulosäännöksen. Lain voimaantulon yhteydessä on samanaikaisesti kumottava uuden lain johdosta tarpeettomiksi käyvät säännökset. Siksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan kumottavaksi laki lapsen elatuksen turvaamisesta siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Ennen lain voimaantuloa annettuun muuhun lakiin tai alemmanasteiseen säädökseen saattaa sisältyä viittauksia nyt kumottavaksi ehdotettavaan lakiin. Pykälän 3 momentin mukaan näiden viittausten katsottaisiin soveltuvin osin koskevan uuden lain vastaavia säännöksiä.

Lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin voitaisiin ryhtyä jo ennen lain voimaantuloa.

32 §. Siirtymäsäännökset. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin selvyuden vuoksi, että lain voimaantullessa maksettava elatustuki muutetaan lain voimaantulopäivästä lukien uuden lain mukaiseksi. Kun elatusapu on aikanaan vahvistettu lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 8 §:n mukaista elatustuen enimmäismäärää alhaisemmaksi, lapselle maksettaisiin uuden lain mukaisen elatustuen ja vahvistetun elatusavun erotus, jos elatusavun alhaisuus johtuu ehdotetun lain 5 §:n 4 kohdassa mainitusta syystä. Siirtymäsäännös on tarpeen, jotta oikeus uuden lain 5 §:n 4 kohdan mukaiseen elatustukeen olisi kaikilla niillä lapsilla, jotka olisivat kumottavan lain mukaan oikeutettuja saamaan elatusavun ja elatustuen erotuksen elatustukena.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sovellettavasta lainsäädännöstä siirtymävaiheessa. Läänioikeuksissa uuden lain voimaan tullessa vireillä olevat valitukset, jotka koskevat elatusvelvollisen vapauttamista elatustukivelasta, ratkaistaisiin entisen lain mukaan.

Sama koskisi hakemuksia ja valituksia, joissa on kysymys elatustuen nostajan velvollisuudesta palauttaa oikeudettomasti nostamansa elatustuki sosiaalilautakunnalle.

Pykälän 3 momentin mukaan palkanpidätyspäätökset, jotka mahdollisesti on annettu ennen uuden lain voimaan tuloa, jäisivät edelleen voimaan. Niiden voimassa oloon sovellettaisiin elatusturvalain 31 §:n 1 momenttia. Sen mukaan päätös voidaan kerralla antaa enintään vuoden ajaksi ja sitä voidaan muuttaa tai se voidaan peruuttaa, milloin siihen ilmenee aihetta.

Sen sijaan passin myöntämiskieltoa koskevien päätösten täytäntöönpano ja passin myöntämiskieltoa koskevien asioiden käsittely raukeaisivat uuden lain voimaan tullessa. Tästä säädettäisiin pykälän 4 momentissa.

1.2. Laki lapsen elatuksesta

Lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n

3 momentissa säädetään, että sosiaalilautakunnan oikeudesta ajaa lapsen puoletatusavun vahvistamista koskevaa kannetta on säädetty erikseen. Ehdotetun elatusturvalain 24 §:n 2 momentissa säädettäisiin, että toimitelmällä on oikeus tietyissä tilanteissa ajaa kannetta myös elatusavun alentamiseksi. Tällaista kannetta ei voida katsoa ajettavan lapsen puolesta. Tämän vuoksi lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n 3 momenttia olisi tarpeen muuttaa vastaamaan ehdotettua elatusturvalain säännöstä. Samalla säännös uudistettaisiin myös terminologisesti vastaamaan ehdotetun elatusturvalain säännöksiä.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1997.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1. Elatusturvalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Suomessa asuvan alle 18-vuotiaan lapsen elatuksen turvaamiseksi lapselle maksetaan elatustukea sekä ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin elatusavun perimiseksi ja vahvistamiseksi tai muuttamiseksi siten kuin tässä laissa säädetään.

Tätä lakia sovellettaessa lapsen katsotaan asuvan Suomessa, jos hänellä on kotikuntalain (201/94) mukainen kotikunta Suomessa.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *elatusavulla* rahasuoritusta, jolla lapsen vanhemman on elatusvelvollisuutensa nojalla määrääjain osallistuttava lapsen elatuksesta aiheutuviin kustannuksiin ja jonka suorittamisvelvollisuus on vahvistettu lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/75) tarkoitettulla sopimuksella tai tuomiolla taikka sellaisella vieraassa valtiossa annetulla päätöksellä, sopimuksella, virallisella asiakirjalla (*acte authentique*) tai muulla asiakirjalla, joka voitaisiin panna täytäntöön Suomessa tai siinä vieraassa valtiossa, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka;

2) *elatusvelvollisella* lapsen vanhempaa, joka on 1 kohdassa tarkoitettun asiakirjan mukaan velvollinen suorittamaan lapselle elatusapua; sekä

3) *elatusuella* kunnan varoista lapsen elatusta varten 5 §:ssä säädetyin edellytyksin maksettavaa avustusta.

3 §

Toimeenpano

Kunnassa hoitaa tämän lain mukaisia tehtäviä sosiaalihuoltolain (710/82) 6 §:ssä tarkoitettu kunnan määräämä monijäseninen toimielin (*toimielin*).

Toimielimelle kuuluvista tehtävistä huolehtii sen kunnan toimielin, missä lapsella on kotikunta.

4 §

Valtionosuus

Tämän lain nojalla kunnan järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/92), jollei lailla toisin säädetä.

2 luku

Oikeus elatustukeen

5 §

Elatustuen maksamisen edellytykset

Elatustukea maksetaan lapselle, kun:

1) elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun suorittamisen;

2) isyyttä avioliiton ulkopuolella syntyneeseen lapseen nähden ei ole lainvoimaisesti vahvistettu;

3) elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa, kuitenkin enintään kuuden kuukauden ajan siitä, kun isyys on lainvoimaisesti vahvistettu, jollei kannetta elatusavun vahvistamiseksi ole pantu vireille mainitun ajan kuluessa;

4) elatusvelvollisuus on ratkaistu täytäntöönpanokelpoisella sopimuksella, pää-

töksellä tai tuomiolla, mutta elatusapua ei ole vahvistettu suoritettavaksi elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, taikka elatusavun määrä on mainitusta syystä vahvistettu 7 §:n mukaista elatustuen määrää pienemmäksi; tai

5) ottovanhempi on yksin ottanut lapsen ottolapsekseen eikä lapsi ole ottovanhemman puolison lapsi tai ottolapsi taikka sellaisen henkilön lapsi, jonka kanssa ottovanhempi elää avioliitonomaisissa olosuhteissa.

6 §

Elatustuen maksamisen esteet

Elatustukea ei kuitenkaan makseta, jos:

1) lapsi asuu elatusvelvollisen taikka 5 §:n 3 tai 4 kohdassa tarkoitetun vanhempansa luona;

2) elatusvelvollinen taikka 5 §:n 3 tai 4 kohdassa tarkoitettu vanhempi on kuollut; tai

3) lapsi kykenee itse elättämään itsensä.

Elatustukea ei makseta niiltä kokonaisilta kalenterikuukausilta, joina lapsi on kunnan kustannuksella hoidettavana laitospai- tai perhehoidossa.

3 luku

Elatustuen määrä

7 §

Täysimääräinen elatustuki

Elatustuen määrä on yhdelle lapselle 637 markkaa kalenterikuukaudessa elatusvelvollisen osalta, jolle jäljempänä toisin säädetä.

Elatustuen määrää korotetaan tai alennetaan elinkustannusten nousua tai laskua vastaavasti siten kuin laissa eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin (660/66) säädetään.

8 §

Täysimääräistä pienempi elatustuki

Kun elatustukea maksetaan 5 §:n 4 kohdan perusteella, tuki maksetaan täysimääräisen elatustuen ja elatusavun määrän erotuksen suuruusena.

Kun elatustukea maksetaan elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella ja

kun elatusavun määrä on täysimääräistä elatustukea alhaisempi muusta kuin 5 §:n 4 kohdassa tarkoitetusta syystä, tuki maksetaan vain vahvistetun elatusavun suuruusena.

Kun elatustukea maksetaan elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella tuen myöntämiskaudelta tai sitä aikaisemmalta ajalta, elatustuen määrästä vähennetään lapselle vastaavalta ajalta osittain maksetut elatusavut. Elatustuen määrästä vähennetään myös lapselle sotilasavustuslain (781/93) 13 §:n nojalla annettu sotilasavustus.

Siltä kalenterikuukaudelta, jonka aikana oikeus elatustukeen päättyy, tukea maksetaan vain oikeuden päättymispäivää ja sitä edeltäneitä kalenterikuukauden päiviä vastaava osa täysimääräisestä elatustuesta.

4 luku

Elatustuen hakeminen, myöntäminen ja maksaminen

9 §

Elatustuen hakeminen ja myöntäminen

Elatustuki myönnetään hakemuksesta, jonka voi tehdä lapsen huoltaja, holhooja tai uskottu mies. Hakemuksen voi tehdä myös muu henkilö, jonka hoidossa lapsi tosiasiallisesti on, sekä 15 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva lapsi itse. Muun kuin huoltajan tekemän hakemuksen johdosta on kuultava huoltajaa.

Kun elatustukea haetaan elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella, toimielimen on viipymättä annettava hakemus tiedoksi elatusvelvolliselle ja varattava hänelle tilaisuus selityksen antamiseen määräajassa hakemuksen johdosta. Jos elatusvelvollisen olinpaikkaa ei ole voitu selvittää, toimielin voi myöntää elatustuen häntä kuulemattakin.

10 §

Elatustuen nostaja

Elatustuki maksetaan tuen hakijalle tai, jos lapsen etu sitä vaatii, muulle 9 §:n 1 momentissa tarkoitetulle ja toimielimen sopivaksi katsomalle henkilölle.

Jos toimielin katsoo lapsen edun vaativan, että elatustuki maksetaan muulle henkilölle kuin tuen aikaisemmalle nostajalle, toimielimen on ennen asian ratkaisemista va-

rattava tälle tilaisuus tulla kuulluksi asiassa.

14 §

11 §

Elatustukipäätöksen tiedoksiantaminen

Elatustukea koskeva päätös on viipymättä annettava tiedoksi hakijalle ja elatusvelvolliselle sekä päätöksessä määrätyle ja aikaisemmalle tuen nostajalle siten kuin sosiaalihuoltolain 45 §:n 3 momentissa säädetään.

12 §

Elatustuen maksatuksen alkaminen ja päättyminen

Elatustuki myönnetään toistaiseksi sen kuukauden alusta, jona hakemus on jätetty toimielimelle. Elatustuki voidaan erityisestä syystä myöntää myös taannehtivasti enintään kolmelta hakemuksen tekemistä lähinnä edeltäneeltä kuukaudelta. Tuki myönnetään kuitenkin vain sellaiselta kuukaudelta, jonka alkaessa 5 §:ssä säädetty elatustuen maksamisen edellytykset ovat olleet olemassa.

Elatustukea maksetaan siihen päivään asti, jona lapsi täyttää 18 vuotta, jollei 14 §:ssä säädetystä muuta johdu.

13 §

Maksamisaika ja maksutapa

Elatustuki maksetaan kunkin kuukauden 10 päivään mennessä tuen nostajan ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen.

Elatustuen maksuajasta ja maksutavasta voidaan tilapäisesti poiketa, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos poikkeamiseen muutoin on erityinen syy. Tällöin tuen nostaja menettää elatustukierän, jota hän ei ole noston kuuden kalenterikuukauden kuluessa sen kalenterikuukauden päättymisestä, jonka aikana se on ollut nostettavissa, jollei toimielin erityisestä syystä toisin päättä.

Elatustuki maksetaan täysin markoin. Sen estämättä, mitä 7 ja 8 §:ssä säädetään, elatustukierää, jonka suuruus lasta ja elatusvelvollista kohti olisi pienempi kuin 30 markkaa, ei makseta.

Elatustuen tarkistaminen ja lakkauttaminen

Jos elatustuen maksamiseen vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia, toimieli-

men on tarkistettava, ovatko tuen maksamisen edellytykset edelleen olemassa ja tarvittaessa päätettävä tuen maksaminen lopetettavaksi tai määrättävä sen määrä uudelleen.

Elatustuen suorittamisen laiminlyöntiin perustuva elatustuen maksaminen voidaan lopettaa, jos on todennäköistä, että vastaisuudessa elatusvelvolliselta saadaan perityksi säännöllisesti vähintään kuukausittain erääntyvää elatusapua vastaava määrä.

Elatustuen maksaminen voidaan lopettaa myös, jos isyyttä lapseen nähden ei ole vahvistettu sen johdosta, että lapsen äiti on vastustanut isyyden selvittämistä tai vahvistamista, ja on ilmeistä, että lapsen oikeus riittävään elatukseen on turvattu ilman elatus-

tuen maksamista.

5 luku

Elatusavun periminen

15 §

Oikeus elatusavun perimiseen

Elatustuen maksaminen ei vaikuta elatusvelvollisen velvollisuuteen suorittaa elatusapu täysimääräisenä. Kun elatustukea maksetaan elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella, oikeus elatusapuun siirtyy maksetun elatusavun määrää vastaavalta osalta toimielimelle. Lapsella on oikeus saada elatustuen ylittävä osa elatusavusta.

Sen jälkeen kun toimielin on päättänyt elatustuen maksamisesta elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella, toimieli-

mellä on oikeus kaikkien suorittamatta olevien elatusapujen perimiseen elatusvelvolliselta niin kauan kuin maksettuja elatustukierää on korvaamatta, jollei 16 §:ssä toisin säädetä. Elatusvelvollinen, joka on saanut tiedon elatustuen myöntämisestä, voi sinä aikana, kun oikeus elatusavun perimiseen kuuluu toimielimelle, täyttää maksuvelvollisuutensa ainoastaan suorittamalla elatusapuerät toimi-

liemelle.

Kun eri kuntien toimielimet ovat eri ajan-

jaksoilta maksaneet elatustukea, oikeus kaik-

kien suorittamatta olevien elatusapuerien

perimiseen kuuluu sen kunnan toimielimelle, joka on viimeksi myöntänyt elatustukea.

16 §

Elatustukisaatavan vanhentuminen

Elatustukisaatava on perittävä viiden kalenterivuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana elatustuki on maksettu.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, saatava saadaan periä sen panttina olevasta omaisuudesta. Jos saatavan perimiseksi on 1 momentissa mainitun ajan kuluessa toimitettu ulosmittaus tai jos saatava on valvottu konkurssissa tai julkisessa haasteessa, sanotun ajan umpeen kuluminen ei estä maksun saamista ulosmitatuista tai konkursiin luovutetuista varoista taikka niistä varoista, joista julkisessa haasteessa ilmoitetut saatavat on suoritettava.

17 §

Elatusavun periminen ulosottoin

Jollei elatusvelvollinen toimielimen asettamassa kohtuullisessa määräajassa suorita ennen elatustuen hakemista erääntyneitä ja suorittamatta olevia elatusapueriä toimielimelle tai aseta hyväksyttävää vakuutta niiden suorittamisesta taikka ala riittävässä määrin suorittaa elatusapua vapaaehtoisesti, toimielimen on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin elatusavun perimiseksi ulosottoin. Toimenpiteisiin ei kuitenkaan tarvitse ryhtyä silloin, kun on ilmeistä, että perintä jäisi tuloksettomaksi.

18 §

Perittyjen varojen jako elatusavun saajan ja kunnan välillä

Sinä aikana, jolloin elatusvelvolliselta peritään elatusapua 15 §:n 2 momentin nojalla, elatusvelvolliselta perityt elatusapumaksut käytetään erääntyneen suorittamatta olevan elatusavun ja elatustuen korvaukseksi seuraavassa järjestyksessä:

1) elatusavun saajalle suoritetaan velkojen maksunsaantijärjestyksestä annetun lain (1578/92) 4 §:n 1 momentissa tarkoitettut etuoikeutetut elatusavut;

2) edellä 1 kohdassa tarkoitettujen elatusapuerien tultua kokonaan korvatuiksi elatusavun saajalle suoritetaan maksettujen elatuskierien määrän ylittävä osa niistä elatusavuista, jotka ovat erääntyneet elatustuen myöntämiskaukautena tai sen jälkeisinä kausina;

3) edellä 2 kohdassa tarkoitettujen erien tultua kokonaan korvatuiksi jäljellä olevia varoja käytetään maksettujen elatuskierien korvaukseksi, jollei 16 §:stä muuta johdu; ja

4) loppuosa kertyneistä varoista suoritetaan elatusavun saajalle niiden elatusapuerien korvaukseksi, jotka eivät ole tulleet suoritetuiksi 1 tai 2 kohdan nojalla.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös sellaista elatusapua, jonka elatusvelvollinen on suorittanut toimielimelle vapaaehtoisesti. Tällöin edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu yhden vuoden määräaika lasketaan siitä päivästä, jona vapaaehtoisesti suoritettu elatusapuerä on saapunut toimielimelle.

Palkan ulosmittauksen kautta kertyneet varat tilitetään niiden saatavien korvaukseksi, joiden perimiseksi ulosottomies on ulosottolain 4 luvun 6 §:n 4 momentin mukaisesti ulosmitannut elatusvelvollisen palkan.

19 §

Perittyjen varojen jako kuntien kesken

Kun eri kuntien toimielimet ovat eri ajankoilta maksaneet elatustukea elatusavun suorittamisen laiminlyönnin perusteella, tukea viimeksi myöntäneen toimielimen on jaettava elatuskierien korvaukseen 18 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan käytettävät varat niiden kuntien kesken, joiden maksamat elatuskierät eivät ole tulleet täysin korvatuiksi. Varat jaetaan korvaamatta olevien elatuskierien mukaisessa suhteessa.

20 §

Elatusavun perimättä jättäminen elatustuen korvaukseksi

Elatusapua ei peritä elatustuen korvaukseksi siltä osin kuin elatusavun suorittamatta jättäminen on johtunut elatusvelvollisen maksukyvyttömyydestä. Toimielin päättää elatusavun perimättä jättämisestä elatusvelvollisen hakemuksesta taikka omasta aloitteestaan.

6 luku

**Elatustuen ja elatusavun
takaisinperintä**

21 §

Takaisinperinnän perusteet

Jos elatustukea on maksettu aiheetta tai määrältään liian suurena taikka jos tuen nostaja on vastaanottanut elatusapua suoraan elatusvelvolliselta samana aikana, jolta elatustukea on maksettu, aiheettomasti maksettu elatustuki peritään takaisin tuen nostajalta.

Mitä tässä luvussa säädetään aiheettomasti maksetusta elatustuesta, koskee myös sellaista elatusapua, jonka toimitus on aiheettomasti tilittänyt elatustuen nostajalle, vaikka se olisi kuulunut kunnan elatustukisaatavan korvaukseksi. Aiheettomasti maksettua elatusapua vastaava määrä vähennetään elatusvelvolliselta perittävän elatustuen määrästä.

22 §

Takaisinperinnän toteuttaminen

Takaisin perittävä määrä voidaan kuitata samalle lapselle myöhemmin maksettavista elatustukieristä, jos perittävä määrä on maksettu samalle nostajalle, jolle myös kuitattavat elatustukierät maksetaan.

Takaisinperintää koskeva toimituksen lainvoimainen päätös voidaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

23 §

Takaisinperinnästä luopuminen

Takaisinperinnästä voidaan luopua kokonaan tai osaksi, jos takaisinperintä on tuen nostajan olosuhteet huomioon ottaen kohtuutonta eikä aiheeton maksaminen ole johtunut nostajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen. Toimitus päättää takaisinperinnästä luopumisesta nostajan hakeuksesta tai omasta aloitteestaan.

7 luku

Erinäiset säännökset

24 §

*Toimenpiteet elatusvelvollisuuden
vahvistamiseksi*

Jos lapsi on joutunut tai on vaarassa joutua elatuksen puutteeseen eikä vanhemman velvollisuutta suorittaa elatusapua ole vahvistettu tai jos vahvistettu elatusapu on lapsen elatukseen riittämätön, toimituksella on oikeus ajaa lapsen puolesta kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrän korottamiseksi.

Jos lapselle maksetaan elatustukea, toimituksella on oikeus ajaa kannetta elatusavun vahvistamiseksi tai sen määrän korottamiseksi, vaikka lapsi ei ole joutunut tai ei ole vaarassa joutua elatuksen puutteeseen. Jos lapselle maksetaan elatustukea, toimituksella on oikeus ajaa kannetta myös elatusavun alentamiseksi.

Toimituksen on ennen 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen ryhtymistä varattava lapsen huoltajalle ja elatusvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi.

25 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitetuissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä säädetään.

Toimituksen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu, jollei lääninoikeus toisin määrää.

Lääninoikeuden tämän lain nojalla tekemään päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

26 §

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Elatustuen nostajan sekä lapsen huoltajan ja holhoojan on annettava toimitukselle tietoja ja selvityksiä, jotka ovat tarpeen elatusavun perimiseksi elatusvelvolliselta.

Elatustuen nostajan on välittömästi ilmoitettava toimitilimelle elatustuen maksamiseen vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuneista muutoksista.

Elatusvelvollisen on toimitilimen määräyksestä annettava sille selvitys olinpaikastaan, työpaikastaan, tuloistaan, varoistaan ja muista maksukykyysnä vaikuttavista seikoista toimitilimen asettamassa määräajassa.

27 §

Rangaistussäännökset

Rangaistus elatusavun suorittamisen välttämiseksi tehdystä velallisen rikoksesta säädetään rikoslain 39 luvun 1—6 §:ssä.

Jos se, joka 26 §:n 1 tai 3 momentin nojalla on velvollinen antamaan toimitilimelle tämän pyytämän tiedon tai selvityksen, jättää sen antamatta toimitilimen asettamassa määräajassa, hänet on tuomittava, jollei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, elatusurvarikkomuksesta sakkoon.

28 §

Ulosmittaus- ja siirtokielto

Elatustukea ei saa ulosmitata.

Sopimus, joka tarkoittaa tähän lakiin perustuvan oikeuden siirtämistä toiselle henkilölle, on mitätön.

29 §

Poikkeaminen laista

Tämän lain säännöksistä voidaan poiketa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella.

30 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

8 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Tällä lailla kumotaan lapsen elatuksen turvaamisesta 28 päivänä tammikuuta 1977 annettu laki (122/77) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Jos ennen tämän lain voimaantuloa annettussa muussa laissa taikka asetuksessa tai päätöksessä on viitattu 2 momentissa kumotuun lakiin, viittauksen katsotaan soveltuvien osin kohdistuvan tämän lain vastaavaan säännökseen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

32 §

Siirtymäsäännökset

Toimitilimen on hakemuksetta muutettava lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain nojalla myönnetty elatustuot tämän lain mukaisiksi elatustuiksi tämän lain voimaan tullessa. Elatustukea maksetaan 5 §:n 4 kohdassa säädettyin edellytyksin myös silloin, kun elatusapu on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 8 §:ssä säädettyä elatustuen enimmäismäärää pienemmäksi.

Tämän lain voimaan tullessa lääninoikeuksissa vireillä oleviin lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 21 §:n nojalla annettuja päätöksiä koskeviin valituksiin ja 27 §:ssä tarkoitettuihin hakemuksiin ja valituksiin sovelletaan ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleita säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 29 §:n nojalla annetut päätökset ovat voimassa mainitun lain 31 §:n mukaisesti tämän lain tultua voimaan.

Ennen tämän lain voimaantuloa lapsen elatuksen turvaamisesta annetun lain 34 §:n nojalla annettujen passin myöntämiskieltoa

koskevien päätösten täytäntöönpano sekä käsittely raukeavat tämän lain voimaan tullessa.
tämän lain voimaan tullessa vireillä olevien
passinmyöntämiskieltoa koskevien asioiden

2.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/75) 13 §:n 3 momentti seuraavasti:

13 §

säädetään erikseen.

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen oikeudesta ajaa elatusavun vahvistamista tai muuttamista koskevaa kannetta

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 10 päivänä toukokuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Terttu Huttu-Juntunen*

2.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/75) 13 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

Sosiaalilautakunnan oikeudesta ajaa *lapsen puolesta* elatusavun vahvistamista koskevaa kannetta on säädetty erikseen.

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen oikeudesta ajaa elatusavun vahvistamista tai *muuttamista* koskevaa kannetta säädetään erikseen.

Tämä laki tulee voimaan _____
kuuta 199 .

